

Міністерство освіти і науки України
Рівненська Мала академія наук учнівської молоді

*ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ВІДДІЛЕННЯ
СЕКЦІЯ «ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО»*

*Храм як символ
духовної краси мешканців
с.Моквин,
їх особистої причетності до
історичного буття народу*

Роботу виконала учениця 11 Б класу
Моквинської НВК „гімназія-ЗОШ І
ступення” Березнівського району
Рівненської області
Хилюк Вікторія Леонідівна

Науковий керівник
вчитель історії
Тарасюк Л.Ф.

Березне – 2008 р.

Зміст

Вступ	3
Основна частина	
1. Старина	
1.1 Таємниця Безодного озера	6
1.2 Історія дерев'яної церкви	9
2. Релігійне життя краю в кінці ХІХ – першій половині ХХ століття.	
2.1. Іноземне поневолення	11
2.2 Більшовики і релігія	21
3. Відродження духовності	
3.1 Відбудова храму в селі Моквин	25
3.2 Диво оновлення ікони	30
Висновки	32
Список використаної літератури	34
Додатки	35

Вступ

На лівому березі мальовничої річки Случ розкинулося велике село Моквин, яке відоме з 1565 року. А свідченням про найдавніші поселення людей в його околицях нам дають археологічні знахідки: уламки ліпного посуду, знаряддя праці і зброя. Уже 3,5 - 4 тисячі років тому, в період ранньої бронзи, на землях теперішнього села сіяли зернові культури, а на пишних луках заплави річки Случ випасали гурти домашньої худоби. [8]

В сиву давнину наше село мало назву Мокре. Було розташоване воно на Подоллі, мальовничій місцевості, що простягається сьогодні поряд з річкою Случ. Прекрасні пляжі, чисті озера, густий дубовий ліс, багатий на ягоди та гриби, – чудове місце для відпочинку і проживання. Наше село постійно потерпало від повені річки та дощів, так як було розташоване в низині. Від цього й походить назва Мокре.

Багата історія села, власні традиції і обряди, які формувалися протягом століть, зафіксовані і у численних писемних джерелах. Зокрема, середньовічні часи і наступні століття залишили писемні джерела, які дають відомості про те, що в 1565 році село Моквин було власністю Богуша Федоровича Корецького. [8] Після Люблінської унії Моквин ввійшов до складу Польщі. Село належало до Луцького повіту Волинського воєводства. Це було невелике поселення. В 1583 році тут налічувалося 30 димів. [1,124] У 1594 році власником села стає Олександр Семашко - володимирський підкормій і луцький староста, був також Брацлавським каштеляном і мав право засідати у польському сенаті. Він прославився своєю винятковою відвагою в боях з татарами, які у 1577 році двічі штурмували Дубне. [2,9]

На початку XVII століття село значно зросло. В 1629 році в Моквині налічувалося 79 дворів. Село належало до Хупківської волості Луцького повіту. Воно залишалося приватновласницьким володінням, а селяни кріпаками. [1,124] З 1631 року село Моквин належить Станіславу Даниловичу - старості Червоноградському, який був одружений на дочці багатого Семашка. У 1683

році село Моквин і Погоріловка (Поліське) стають власністю Ганни з роду Даниловичів, яка в першому заміжжі була за Львівським старостою Цегеровським, а вдруге - за воєводою Брестським Домбським. Від неї села перейшли до Любомирських, які 7 січня 1755 року продають моквинський маєток за 63000 золотих Валентину Требуховському, від якого він переходить у спадщину далекому родичеві В. Валевському. З приходом у 1939 році на Полісся більшовиків, на роді Валевських закінчується поміщицьке землеволодіння в Моквині. [8]

Під час століпінщини багато моквинців переселилося на хутори, за 2- 5 кілометрів від Моквина. Село простягнулося на кілька кілометрів. Такими найближчими хуторами є: Загалля, Заровеччя, Бір, Лукавець.

Люди, котрі проживали в селі, відзначалися своєю високою духовністю. Саме вона залишається нетлінною і з глибини віків промовляє до нас звичаями, обрядами, піснями і справжнім дивом села - церквою, що стала виявом бачення й розуміння краси.

Церква в селі Моквин завжди була центром духовного і суспільного життя. Всі важливі події в житті селянина - хрестини, весілля, похорони й більшість свят - пов'язані з церквою.

На жаль, писемні джерела краю не зберегли відомостей про церковне життя села, історію храму. Бережуть її люди. Живе вона в їх переказах. Записати їх - це мій святий обов'язок. Можливо, в майбутньому ці записи послужать для написання документальної історії церкви нашого села. Така історія - вкрай потрібна. Бо вона воскрешає сліди подій, які вже, здається, давно захолюли, вичахли, забулися, але озиваються до нас легендами і переказами. Цього заслуговує наш рідний край, де ще чимало невідкритих білих сторінок. Однією з яких є доля моквинської церкви. Тому я наважуюся у цій святій справі взяти участь.

Пишучи свою роботу, я поставила перед собою завдання дослідити історію церкви в моєму рідному селі Моквин.

Хронологічні рамки даної роботи - період, який дозволяє проаналізувати історію церкви від найдавніших часів до сьогодення.

Мета роботи - показати роль церкви в духовному житті нашого народу; довести, що коли вороги хотіли знищити нас, то нищили наші храми, тобто нашу духовність. Тепер, коли ми живемо у вільній незалежній демократичній країні, ми мусимо, нарешті, знати правду про минуле своєї церкви, очистити нашу свідомість від намулу дезінформації, перекручень, примітивних ідеологічних догм, якими впродовж тривалого часу забивали голови і в школах, вузах, та інших навчальних закладах, і в масовій пропаганді та інформації.

Тому - то такою жаданою, такою дорогою для нас є поява чесних, неупереджених праць з історії України і окремих її регіонів. Їх поки що дуже мало. Так своєю дослідницькою роботою я маю намір примножити їх число.

Я провела пошукову роботу, яка, вірю, стане в нагоді викладачам народознавства, історії, школярам, студентам, краєзнавцям, шанувальникам минулого і сучасного нашого краю.

Дана робота має подекуди піонерський характер. В історії практично немає відомостей про церковне життя села Моквин. Саме це спонукало мене до написання даної роботи.

Хочеться, щоб моя робота стала, якщо не дзвоном, то дзвіночком, який би покликав моїх земляків на відбудову не тільки храмів, але й на відродження нашої духовності.

1. Старина.

1.1. Таємниця Безодного озера

Минуло багато часу від тоді, як виникло село Моквин. Змійкою по селу петляє Случ. Колись, в давнину, облюбували древні люди його береги і розбили тут поселення. Ще тоді село носило назву Мокре. Люди, котрі жили в селі, мали глибоку віру в Бога і нестримне бажання служити Йому. Виявом високої релігійності наших предків була кам'яна церква, що виринала з-посеред віночків дерев, мов вічні вогні на свічнику негасаючого століттями християнського життя синів і дочок тих земель.

Сам вибір місця під будову церкви, так як і вибір молитви у дохристиянських часах, не був випадковий. Святині християни часто будували на могилах мучеників, у місцях по змозі найгарніших, на узгір'ях, на фоні гір, серед дерев так, щоб гармонійно укомпонований у навколишній краєвид Храм Божий спонукав людину до роздумів над силою й мудрістю Творця усього сотворіння. Крім цього, будівничі церков, будучи людьми з відчуттям естетичного хисту й творчих задумів, намагались локалізувати святині в такому місці, яке викликало б у вірних та паломників бажання повороту в ті чарівні закутки, яке розчулювало б при поворотах, а після відходу, щоб спонукало до спогадів, розповідей, прославляння.[4,10]

Прикладом гармонійного будівництва церкви є вміло дібране місце побудови кам'яної святині у навколишній краєвид.

Зі слів старожилів дізнаємося, що зовні стіни храму прикрашали блискучі плитки, інтер'єр - ікони, які в ті часи були рідкісним явищем в селі. Це говорить про велику віру в Бога і пошану до церкви наших предків. Дати побудови храму не відомо. Знаємо лише те, що роки її існування припадали на період глибокого занепаду православної церкви в Україні.

Після Люблінської унії Моквин ввійшов до складу Польщі. Село належало до Луцького повіту Волинського воєводства.[1,124]

В нових суспільних умовах місцеві феодали, бажаючи отримати милість короля, прийняли католицизм і вважали православну церкву, мовби за нерідне дитя.

Волинські княжі та панські роди зацікавлені у накопичуванні свого майна, виборюючи собі рівні права з католиками, заздрісні за свою честь, що виникала зі старих родових традицій, стали поволі відсуватися від національних справ так, як верхівка шляхетського стану, почали ополячуватися. Для скріплення своїх зв'язків з різними впливовими чиновниками на польському дворі, чи теж для зміцнення свого матеріального становища волинська аристократія залюбки входила в мішані подружні зв'язки і все частіше стала переходити з православ'я на католицизм, що в XV і в першій половині XVI століття було однозначне з національним ренегатством. Заснування Костянтином Острозським академії і друкарні в Острозі, культурна діяльність московського приходу князя Андрія Курбського, що від Жигмонта Августа дістав маєток на Ковельщині, - все це докази розуміння тієї небезпеки, що загрожувала в нових обставинах українцям з боку поляків; все це свідчить також про спроби протидіяти цій загрози.[3,80]

Перехід на католицизм волинської аристократії, в чому була чимала заслуга єзуїтів, навстіж відкривав ворота для діяльності польського духовенства на Волині. За гроші, придбані силами, потом і кров'ю волинського селянина, ці окатоличені Острожські, Заславські, Корецькі, Чорторійські, Сангужські, Збаражські, Вишневецькі та інші, ставлять католицькі костели в Заславі, Клевані, Степані, Межиріччі, Корці, Вишнівці, Олиці, Любарі і інших місцевостях. В Луцьку постала єзуїтська колегія, а внука князя Костянтина Острожського, Анна Алоїза Ходкевич, віддала єзуїтам в Острозі церкву і академію, що її дід оснував був для православних, і яку єзуїти негайно переіменували на свою колегію.[3,82]

Отже, по всій Волині, в тому числі і в селі Моквин, становище православ'я було вкрай тяжким.

У 1594 році власником села став Олександр Семашко - каштелян Брацлавський. Олександр Семашко один з перших на Волині, за сприяння єзуїта Гербста, перейшов у католицьку віру. З того часу серед населення Волині про нього пішла недобра слава католика-фанатика, ворога православної віри і свого народу. [2,77]

Тому-то восени 1594 року почалося повстання під проводом Григорія Лободи і Северина Наливайка під релігійним гаслом. Повстанці захопили село Моквин. До них приєдналися мешканці Моквина та сусідніх сіл і разом виступили проти місцевої шляхти. [1,124]

Але навіть в таких складних умовах церква в селі Моквин зуміла вистояти, відродитися, знову об'єднати навколо себе велику масу людей, які дбали про розбудову храму.

Великим горем для моквинців був день, коли “страшне движение”, як каже Сичик Анастасія Андріївна, забрало церкву в безодню. Храм зник з лиця землі, лишивши на своєму місці озеро, яке іменують Безодним. Така назва є не випадковою. Яких би зусиль, вмінь, хитрощів не докладали люди, а дістатися дна озера так і не змогли. Для цього випливали чайками на середину озера й опускали у воду камінь, до якого прив'язували довгу мотузку; пірнали самі. Але дно озера лишилося недосяжним для людей.

Напевне, в такі факти важко повірити, і з'являються сумніви до можливості такого. Але перекази старожилів переконують нас в протилежному. Покійна баба Варка розповідала, що коли вона ще дівчиною пасла корів і поїла їх в озері, то знаходила в ньому блискучі плитки. А Сенюк Архип часто пас біля Безодного озера коней і чув, як з нього лунав церковний дзвін.

1.2. Історія дерев'яної церкви.

Життя ішло своїм чередом. Внаслідок “двіженія”, що потопило церкву, річка Случ різко змінила своє русло, часто виходила з берегів. В окремі роки в селі стояла вода понад одного метра глибиною. Такі обставини просто не давали можливості жити в низині і вести тут господарство. Тому люди почали переносити свої будівлі на пагорб, неподалік Подолля. Так утворилося нове поселення.

Слова старожилів засвідчують той факт, що воно було розташоване на найстарішій вулиці нашого села, яка сьогодні носить назву Зелена. Її ще називають Стариною. Колись ця вулиця простягалася аж до сучасної паперової фабрики, вздовж річки Случ. Оскільки річка щороку все більше і більше підмивала і руйнувала береги, зараз на тому місці, де була вулиця частково стоїть вода. Збереглася до сьогоднішніх днів та її частина, на якій знаходилась церква. Друга церква була побудована на найстарішій вулиці нашого села, яка сьогодні носить назву Зелена.

З розповідей старожилки Сичик Анастасії Андріївни відомо, що це була дерев'яна, з вигляду скромна святиня, в якій правилася українською мовою. Біля церкви було кладовище. В ті роки за пам'ятники слугували великі камені, на яких робили необхідні написи. Зараз на тому місці, де було кладовище живуть Натяжко Ганна Зіновівна, Шпоняк Ганна Іванівна і Славінська Віра. В садку у Натяжко Г.З. тривалий час зберігалися кам'яні пам'ятники. Лише недавно їх вивезли. Кам'яних фігур на городі у Шпоняків не було. Але наявність кладовища в їхній садибі підтверджує цікавий факт, який повідала Шпоняк Г.І.: “Те що на нашому городі були могили, то це точно. Раніше майже кожного року, коли орали землю, то знаходили в ній скелети. Зараз то вже мало знаходимо їх. Мабуть, з роками назбиралося багато землі і ми вже просто не докопуємось до тих кісток. Але не так давно я перекопувала квітник і знайшла там скелет баби у вишитій сорочці із гарним червоним намистом.”

На цвинтарі церкви росла цілюща іва. З усієї округи приїжджали люди аби взяти собі гілочку “здоров'я”. Не одних вона зцілила, вилікувала від тяжких хвороб.

У період існування цієї церкви польське військо поступово опанувало Правобережжя, і шляхта після 1714 року стала там закріплювати свої порядки. Але вже й до того часу Волинь повністю була в її руках. [3,96] Прикладом повернення шляхетських порядків стало відновлення на Правобережжі утисків православ'я.

Спираючись на активну підтримку польського уряду та війська, греко-католицькі ієрархи провадили систематичну кампанію, скеровану на підрив православного духовенства й навернення його пастви до католицизму. [9,174] Вона була настільки ефективною, що в 1711 році Волинь не мала вже православного єпископа, а юрисдикцію уніатського єпископа насильно поширено було й на православне духовенство.[3,96]

Дня 17 січня 1793 року Росія з Пруссією підписали договір у справі другого розподілу Речі-Посполитої, а в березні російське військо зайняло частину українсько-білоруських земель, а тому й східну частину Волині по лінії Катеринбург-Варковичі-Рівне-Дубровиця. Дня 7 квітня генерал М.Н.Кречетніков сповістив відозву Катерини II про включення до Росії згаданих земель, а в серпні Польща, не маючи виходу, підписала з Росією й Пруссією трактат, яким схвалила свій власний другий розподіл.[3,100]

У 1794 році Росії були передані всі церковні землі, й церква у фінансовому відношенні стала цілком залежною від уряду. Наприкінці століття більшість церковних ієрархів України були росіянами або зрусифікованими українцями. Колись осібно й зорієнтована на Захід українська православна церква тепер стала всього-на-всього готовим засобом поширення російської імперської культури. [9,177]

Коли в селі Моквин збудували нову цегляну церкву, то стару дерев'яну продали до Князь-села. На місці вівтаря поставили хрест-фігуру, споруджену на честь своєї святині. Біля хреста поклали три великі камені, на яких було вироблено по хресту. Ця фігура, як свідчать народні прикмети, служила своєрідним оберегом, захищала село та його мешканців від всякого лиха. На великі свята люди ходили сюди помолитися на святому місці, згадуючи свою церкву. Дівчата плели вінки, співали церковних пісень. Пройшло чимало часу і Шпоняк Іван біля цього місця збудував хату. Кам'яні фігури заважали веденню господарства, тому їх довелось повивозити. А от хрест зберігся і до наших днів.

2. Релігійне життя краю в кінці XIX – першій половині XX століття

2.1. Іноземне поневолення.

Епоха російського самодержавства залишила на Рівненщині значний архітектурний слід. Російський св. синод забороняв українцям малювати образи та будувати церкви свого стилю, силою накидаючи нам стиль московський (святі конче з великими бородами, церкви конче московського стилю). Так само силою св. Синод накинув нашому духовенству свою духовну одіж та зовнішній вигляд “одиничества ради”. Мало цього, Російська Церква накидала й накидає нам свій російський і свій церковнослов’янський тексти Святого Письма, часто навмисне перекручений і неузгоджений з оригіналом.[6,207]

Із праці П.І. Ричкова «Дорогами южной Ровенщины» дізнаємося, що в кінці 18-го, першій третині 19 століття, як і в усій Росії, широке розповсюдження на Рівненщині отримав класицизм, а також стилістична особливість пізнішого етапу його розвитку - ампір. Зі зміцненням позицій офіційної релігії Російської імперії - православ’я - в краї помітно послаблюється вплив католицької церкви, внаслідок чого сходить ні на що нове будівництво костьолів і латинських монастирів. Більше того, царським указом 1851 року передбачалося перетворення костьолів в церкви з необхідними перебудовами, якщо місцева знать відмовиться збудувати своїми коштами нову кам’яну або визнавати стару православну церкву. Тому польські поміщики на Волині були змушені виділяти гроші на будівництво православних храмів, утримуватися від гонінь над православними, відмовитись від окатоличення краю.

В другій половині XIX століття в містах та селах краю виростає кілька великих кам’яних церков в псевдоросійському стилі. [7,13]

На початку XX століття жителі села Моквин клопоталися про будівництво нової цегляної церкви. Вони звернулися по допомогу до свого пана Требуховського. Останній поставив ультиматум: “Коли залізничну станцію поблизу вашого села назвуть Моквин, то я виділю гроші на постройку церкви .” Завдяки багаточисленним проханням моквинців влада зрештою погодилася на це. Пан Требуховський підписав необхідні документи, виділив певну суму грошей. Так в селі розпочалося будівництво нової церкви. Цеглу робили на місцевому

заводі “Плімфа”. “ Оскільки дорога до заводу була погана і їхати по ній підводи не могли, то люди виходили і передавали цеглу цеп’ю, з рук в руки, аж до того місця, звідки її вже могли везти підводи. Цеглу складали там, де планували ставити церкву. Оскільки таке перевезення цегли було неефективне, тому церкву почали будувати лише тоді, коли назбирали потрібну кількість цегли”, - розповідає Пастушок Богдан Антонович. Дах церкви крили гонтами. Активну участь в будівництві взяли батько і син Овдійчуки. Так, в 1848 році завдяки коштам поміщика Требуховського і зусиллям жителів села виросла велика цегляна церква, побудована у формі хреста. Така символічна зовнішня форма мала нагадувати, що хрест є справжньою основою Церкви, як головної християнської інституції.[4,5]

21 листопада 1848 року на свято св. Архистратига Михаїла був освячений престол. Храм отримав статус Михайлівської церкви. Висота його досягала 27 метрів, товщина стін - 1 метр 20 сантиметрів.

Церква справляла величезний вплив на культуру села Моквин. Спорудження Свято - Михайлівського храму є безпосереднім підтвердженням того, наскільки всеохоплюючим був вплив церкви на мистецтво. Збудована у 1848 році чудова кам’яна споруда, зведена місцевими майстрами, мала дзвіницю з трьома великими дзвонами. Розкішно прикрашений інтер’єр підтримували два гарно оздоблені клироси, чудовий іконостас, стеля, зведена напівкруглою аркою. Напевне, краса цього храму християнського Бога здавалася просто сліпучою, призвичасним до скромних дерев’яних будівель моквинцям. Власне, саме таке враження й мав справляти храм, поза яким в українській церкві добре розуміли, що високе мистецтво, звернене до людських емоцій, часто куди ефективніше посилювало віру, ніж богослов’я, що апелює до розуму. З цією метою церква сприяла розвитку мистецтв і ремесел. Зокрема, стіни храму прикрасили ікони, що поширювалися по приватних оселях, де ставали найціннішою в родині святинією. Для оздоблення церкви, її розпису використовувалося мистецтво і вміння місцевих майстрів. Так, іконостас змайстрував дід Ничипора - столяр на все село.

В тому ж 1848 році було складено опис церковного майна: Землі: усад. 1 дес., пахат. 35 дес. 1.094 с., сьнок. удоб. 1 дес. 2.040 саж. и неудоб. пустопорожней 2 дес.; льсу нть. На эту землю плана нть, а проэкт не утверждень. Земля межевими знаками не обозначена, по качеству грунта песчана, находится въ неудобныхъ мьстахъ и въ разнихъ кускахъ и насмьны не раздълена. Причть: свящ. 300 руб. и псаломщ. 50 руб. Для свящ. домъ и хоз. постройки крайне ветхи, неудобны и близки къ розрушенію; для псаломщ. домъ весьма ветхъ, а хоз. постройки требуютъ исправленія. [10, 570]

У 1867 році на посаду псаломника церкви святого Михайла приїхав молодий парубок Данило Потапович Янцевич, якого поселили в церковному будинку і дали річний оклад 50 карбованців. Данило з часом одружується на місцевій дівчині, якій у придане батьки дають одну десятину сінокоосу. В сім'ї з'являється шестеро дітей: Митрофан, Ларіон, Артем, Надія, Катерина і Ганна-четверо останніх народилися німими.[8] Односельці пояснюють страшну картину сімейного життя Данила тим, що він, не маючи землі, щоб прогодувати родину, спалив, а потім зорав і засіяв кладовище. Саме після цієї події і народилися німі діти. В селі говорили, що це кара Божа. Люди, дивлячись на горе подружжя Янцевичів, у якого постало питання про будівництво власного будинку, вирішили допомогти. Старий документ, датований 1 березня 1904 року, повідомляє нам, що “Крестьяне, прихожане Свято- Михайловської церкви села Моквина, собравшись сего числа на полній приходской сход в числе 168- ми по вислунивании просьбы псаломщика нашего гражданина Даниила Потапиевича Янцевича о выдаче ему приговора на право владения усадьбою из вакантной земли в с. Моквин возле усадьби: Мыни Купчика и Ярона Хилюка в таком размере в каком она теперь огорожена псаломщиком Янцевичем. Одногласно приговорили предоставить псаломщику Даниилу Янцевичу право вечного и потомственного владения вышесказаной усадьбой съ тем, чтобы Янцевичъ платилъ крестьянамъ ежегодно по одному рублю. Очемъ составить приговоръ который выдать Янцевичу. За неграмотных на семь приговоре доверяем расписаться Афанасию Кондратюку”.

На білій піщаній громадській землі, на якій ніхто не хотів селитися, Данило буде розділену на дві половини хату, яка збереглася до наших днів. [8]

Багато нащадків Данила мали також певне відношення до церкви.

Так, старший син Митрофан, 1873 року народження, здобув в місті Березне освіту і вчителював у Сільці, а потім перейшов працювати дяком в місцеву церкву в ім'я Різдва Пресвятої Богородиці, де перебував на цій посаді до кінця свого життя.

Другий син, Ларіон Данилович Янцевич, ставши дорослим, власної землі не мав, жив із того, що виготовляв столярні вироби.

В сім'ї Ларіона народилося п'ятеро синів: Григорій, Микола, Андрій, Михайло, Олександр. Старший син Григорій, 1901 року народження, в молоді роки навчився у батька столярувати і виготовляв для односельців вікна, двері, шафи, скрині, куфри, столи, стільці, вулики. [8] Для Свято-Михайлівської церкви змайстрував і розписав Голгофу, котра збереглася донині і стоїть в храмі.

Григорій зібрав певну суму грошей і купив дві десятини землі і города, на якому будує власну хату, де колись житиме його брат Михайло, священник Свято-Михайлівської церкви.

Із "Історико-статистичного опису церков і приходів Волинської єпархії" М. І. Теодоровича довідуємось, що в кінці XIX століття на території села крім православних проживали люди й інших віросповідань: прихож. 1.152 д. об. п., р-кат. 9 д. об. п., нмц. протестант. 7 д. об. п., євреєв 29 д. об. п.. Свідченням цього є те, що пан Требуховський разом зі Свято-Михайлівською церквою збудував також польський костел. Він був домом молитви для поляків, що у великій кількості заселяли наш край.

З 1879 року в церкві святого Михайла священником був Петро Данилович Горлицький. [10, 571]

В Моквині траплялися великі пожежі. Так, у 1904 році з необережності загорілася хата Мартина Рицького. Будинки в ті часи стояли близько один біля одного, були криті соломною, тому швидко займалися полум'ям. Вогонь охопив весь бік вулиці і просувався в центр села. Тут на поміч прийшов один місцевий знахар - старенький дідусь, що жив на Піску. Він виніс із церкви ікону Божої Матері в центр села і підніс її над вогнем. Пожежа на цьому боці вулиці зупинилася. Враз звідкілясь знявся сильний вітер і перекинув полум'я на

протилежну сторону й став швидко просувати його в напрямку церкви. Постраждало багато житлових будинків, дерев. Згоріла також церква, наша святиня, хранителька злагоди. Від неї лишилися тільки стіни. На щастя, усе церковне майно вдалося винести і зберегти. Пожежа 1904 року була страшним видовищем. В селі панувала паніка. Люди кричали, чути було голосіння жінок, плач дітей. Селяни забирали з будинків усе своє майно і втікали найдалі звідси. Дехто ще намагався гасити пожежу. Але все марно. В селі була така висока температура, що люди відчували “вогонь на собі”. Хто втратив свою домівку, майно збирали біля річки. Хто був поблизу церкви, той бачив, як згущався вогонь з неї. Бляха, якою був критий храм, під високою температурою скручувалася і підлітала в повітря і падала на землю.

Ця подія була великим горем для моквинців. Адже з усього села вціліли лише два будинки.

У зв'язку зі страшними наслідками пожежі людям довелося багато ремонтувати і перебудовувати свої будівлі. Моквинці були глибоковірними людьми і жити без церкви просто не могли. Тому вони поєднували роботу вдома з відбудовою церкви. Для того, щоб відновити святиню треба було дерево, якого в Моквині, на жаль, не було. Тому кілька чоловік поїхали у Зірне до пана Малинського, котрий володів чималими лісовими угіддями. Пан був хорошою людиною й безкоштовно надав моквинцям необхідну кількість дерева. Відразу розпочали відбудову храму, в якій взяли участь всі жителі села. Спочатку накрили його соломою, але пізніше пан дав гроші на білу цинкову покрівлю. Так з часом храм було відбудовано і він скликав своїми дзвонами прихожан.

Внаслідок радянсько - польського миру 1921 року (Ризький мирний договір) Холмщина, Підляшшя, Західна Волинь, Західне Полісся і Галичина увійшли до складу відновленої у 1919 році Польської держави. У нашому краї встановився жорстокий режим національного і соціального поневолення. [12,74]

Польські власті продовжували наступ проти православної церкви – основної опори української національної самобутності в краї. Стверджуючи, що колись більшість церков на Волині та Холмщині належало Греко - чи римокатоликам, власті передали останнім близько 150 православних церков, а 190

просто зруйнували. Так, із 389 православних церков, що були на Волині в 1914 році, до 1939 року вціліла лише 51. Аналогічні методи застосовувалися й на сусідній Холмщині та Поліссі, де озброєні банди колоністів під назвою “Кракус” тероризували місцевих жителів, змушуючи їх перейти у католицизм, й де управління православною церквою, богословська освіта і навіть відправи проводилися польською мовою.[9,374]

В ті складні 20- ті роки ХХ століття священиком Свято-Михайлівського храму був Янівч Ульянов. Релігійне становище в селі Моквин було дуже складним. Але у Свято-Михайлівській церкві, на відміну від більшості храмів Волині, правилося не польською, а слов'янською мовою.

Батьюшка Ульянов – великий життєлюб, ревний християнин, розсудлива, чесна й гуманна людина. Він мав великий авторитет серед парафіян. Передусім тому, що був стійким у національних переконаннях. Він з презирством ставився до Польщі, яка нещадно пюндрувала українські землі, нищила православні церкви. Тому, коли до нього прийшла анкета з таким запитанням: “ Коли Ви прийшли до Польщі?” Батьюшка Ульянов відповів: “Польща прийшла до мене в 1921 році”. Поховали священика на цвинтарі. Місце для нього купила багата дочка з Росії. Поховання священників, за словами Сичик Анастасії, мало свою особливість. Хрест їм ставили в ногах. Казали: “Священик іде до людей”.

Після смерті батьюшки Ульяна, на посаду священика Свято- Михайлівської церкви прибув Мілет Сахайдаковський. Жив він у поповій хаті.Сім'я Сахайдаковських мала тісні зв'язки з односельцями. Матушка була гарною вишивальницею. Тому до неї часто приходили молоді дівчата, яких вона вчила цьому ремеслу. Діти батьюшки дружили з Пастушок Надією Антонівною (Сичик), Тарасюк Вірою Григорівною (Походзіло). Сам батьюшка Мілет був дуже грамотною людиною. До нього часто приходив Гежньов Степан. Вони закривалися в окремій кімнаті й читали та переписували те, що приносив з собою Степан. Їх писанина була таємницею для дружини та дітей.

Священики в той період були досить заможними людьми. Вони володіли чималими земельними угіддями, керували великими господарствами, на яких

використовували працю наймитів. Це були освічені люди, тому їх запрошували викладати релігію в місцевій школі.

У 1927 році працівник паперової фабрики Сметанюк організував перший хор. До цього часу в церкві співали дяк з попом, а також люди, що приходили на службу. До першого хору входили Хилюк Анастасія Терентіївна (Седун), Пастушок Анастасія Антонівна (Сичик) та Сметанюк Юрій. Це були діти тринадцяти років, тому батюшка Мілет не пускав їх на клирос. Згодом обов'язок керувати хором взяв на себе дяк Локацький. Він збільшив число хористів, вони співали вже на клиросі. Хористи приходили до дяка додому, де вчилися співати нових пісень. Наступним псаломником Свято-Михайлівської церкви став Гурінчук Сергій. Був період, коли дяка в церкві не було. Тоді хором керував лемех Адам. При церкві діяла організація людей – двадцятка.

У панській стайні було пристосовано приміщення під “клуб”, де відбувалися збори, збирався хор селян. Керував культурною роботою піп.[1, 127] .

21 жовтня 1921 року під час собору, на який зібралося 500 делегатів (у тому числі 64 священники), Рада зробила рішучий крок. Нехтуючи канонами та ігноруючи погрози ієрархів, Рада обрала одного із своїх членів, священника Василя Липківського, Митрополитом, який тут же висвятив архієпископа й чотирьох єпископів. Вони в свою чергу рукопоклали кількасот священників та дяків. Далі Рада підтвердила свою попередню ухвалу-створити Українську автокефальну православну церкву (УАПЦ). [10, 349]

Українська автокефалія торкнулася і церкви в селі Моквин. У 30- ті роки в село приїхав Варшавський митрополит Діонісій, який дозволив правити в церкві українською мовою.

УАПЦ діяла в Україні до 1939 року, допоки більшовики не скасували її зі всіма страшними наслідками, що випливали з цього злочинницького акту. Було знищено весь єпископат і понад три тисячі священників. У 1939 році ними розстріляний великий мученик і незламний борець за УАПЦ Василь Липківський. На Волині, окупованій поляками, УАПЦ продовжувала жити і діяти всі роки аж до приходу сюди в 1939 році комуно-більшовиків. У часи німецької окупації

УАПЦ відновилася у багатьох регіонах України. На чолі її став митрополит Полікарп Сікорський (за Польщі єпископ Луцький)[5,4]

Наступним священиком Свято-Михайлівського храму став Роботніцький. Він жив у часи, коли в Україні безчинствували більшовики, коли все українське було під заборonoю. В цей період прийшов наказ про заборону правити в церкві українською мовою. Парафіяни були вкрай незадоволені. Але це були люди, які гідно стояли за віру і церкву, і не хотіли віддавати свою останню твердиню в цьому суспільстві. Тому, троє чоловіків: Седун Терентій, Походзіло Фадій, і ще один літній чоловік з Піску, - їздили у Луцьк, де була в цей час єпархія і добилися дозволу вести богослужіння українською, зрозумілою для всіх мовою.

Після Роботніцького посаду священика зайняв Михайло Павловський. Жив у Моквині з дружиною та дочкою Марією. Разом зі священиком у церкві правив диякон з Голубного. Дяком в цей період був Пиварчук. Після смерті матушки, отець Михайло виїхав із села, залишивши дочку на виховання сусідів. Сенсом його життя стала участь у боротьбі українського народу за право говорити, учитися і молитися рідною мовою. Тому, коли розпочалася Велика Вітчизняна війна він вступив до лав війська Степана Бандери. Люди, які знали батюшку говорять, що це була щедра людина сміливого розуму, яка шукала небезпек, не шкодувала життя; перший у нападі, а у відступі останній. Бідолаха Михайло Павловський з фронтів Великої Вітчизняної війни не повернувся. Коли руйнували Свято-Михайлівську церкву, то за іконостасом знайшли пістолет, тризуб і секретні документи, які належали Михайлу Павловському.

В особливо скрутному становищі була Свято-Михайлівська церква в роки війни. З бору, де був табір німецьких військ, обстрілювали село, особливо в напрямку церкви, вважаючи, що люди ховатимуться від снарядів в Домі Божому. Внаслідок цього на куполі церкви з'явилися тріщини. У 2003 році у Потапчука Андрія, що живе біля храму, проводили газ. Копуючи траншею, знайшли сорокаміліметровий снаряд. Цілком можливо, що це один з тих, яким обстрілювали церкву.

Після війни священиком храму став Янцевич Михайло Ілларіонович, дід якого Данило був дяком у Михайлівській церкві. Приїхав Михайло у с. Моквин з

дочкою Тамарою. Поселився він у хаті брата Григорія, який не повернувся з фронтів Великої Вітчизняної війни. Батюшка Михайло викладав у школі релігію. Згодом він одружився на місцевій дівчині. Саме, за священника Михайла, церкву закрили, обумовлюючи це тим, що вона була аварійною. Точної дати її закриття не відомо. Але Харчук-Бецько Надія Андріївна відносить цю подію на 1951 рік. Щоб відновити службу в церкві потрібно було робити ремонт. Тому парафіяни почали збирати гроші. Але ремонту так і не зробили. Ось що каже про це Горбатюк Лідія Вікторівна: “Гроші частково зібрали, але комісія оцінила, що церква ремонту не підлягає. Священик частину грошей забрав, а частину віддав у місцевий колгосп, за які було куплено автомашину”. Після цього Янцевич М.І. з села виїхав. Щодо подальшої долі батюшки є дві версії. Так, Чернюшок Ганна Миколаївна говорить: “Він вчив у школі релігію. Тому його засудили і заслали на Забайкалля. Там він зостався править у церкві. Тут зустрівся з батюшкою Травкою з Балашівки і той забрав його до себе в Іркутськ. Янцевич поїхав і там добув до пенсії, а тоді поїхав до дочки Тамари у Львів, де і помер”. Зі слів Харчук-Бецько Надії Андріївни дізнаємося іншу історію. Вона розповідає: “Батюшка Михайло Янцевич виїхав із села і став керівником хору якоїсь філармонії - чи то в Миколаєві, чи то в Херсоні. А коли чоловік з Моквина побачив його і вітаючись, звернувся зо слів “батюшка”, то Янцевич відмовив: “Який я батюшка? Я ж артист!” Більше батюшку ніхто не бачив”.

Не буде, мабуть, перебільшенням сказати, що з усіх священників Свято-Михайлівського храму того періоду Кардаш Іван чи не найбільш шанований у Моквині. Люди згадують його з особливо теплими і ніжними словами. Це була гуманна, щедра, доброзичлива людина. Сфера його інтересів була досить широкою: вивчав право, історію, народну медицину. Пастушок Богдан Антонович згадує про батюшку такими словами: “Найбільше мені запам’ятався батюшка Іван Кардаш. Він був вельми грамотною людиною. Писав вірші, складав протоколи, до його завжди зверталися люди, коли треба було написати якусь заяву. Це була трудолюбива людина, яка ніколи не відмовляла. Наприклад, коли голова колгоспу просив допомоги у селян, то батюшка був першим у рядах помічників. Це був перший господар в селі, майстер на всі руки, спеціаліст по лікарських травах”.

В 50-ті роки на православну церкву йшла ідеологічна боротьба. Вона торкнулася і храму в селі Моквин. Було заборонено правити в ній. Але Кардаш не зважав на заборони. Всупереч погрозам влади, батюшка служив і провадив церковні обряди на цвинтарі. Одночасно він був священиком і в селі Друхів. Але у 1958 році влада дізналася про таку нелегальну діяльність батюшки і проти нього було розпочато судовий процес. За словами людей, Кардаш не винаймав адвоката, а захищав себе сам. Він говорив так: “Адвокати всеодно не допоможуть, адже суд приїхав уже з готовим вироком”. Суд проходив у клубі і тривав три дні, батюшці призначили 25000 рублів штрафу, який за нього заплатили інші священики. Це свідчить про високий авторитет Кардаша у середовищі священослужителів. Батюшці дали також три роки виправних робіт у бондарському цеху з виробництва бочок у місті Ровно. Відбувши покарання, Кардаш відмовився від духовного сану і поїхав до Здолбунова, на свою батьківщину, де став торгівцем.

Практично, весь час старостою у церкві св.Михайла був Ярмольчук Василь. Лише в кінці 40-х років на зміну йому прийшов Кондратюк Петро Савелійович, жінка якого Ольга Степанівна пекла проскурі.

2.2. Більшовики і релігія

У 60-70 –х роках у Радянському Союзі виникло помітне явище, коли політику уряду стала відкрито критикувати невелика, але дедалі більша кількість людей, яких звичайно називали дисидентами й які вимагали ширших громадських і національних прав. [3,445]

Окремий різновид дисидентства на Україні базувався на релігії. Теоретично радянська конституція гарантує свободу віровизнання. Але режим удавався до цілого ряду заходів для боротьби з релігійними віруваннями та практикою. Вони включали обмеження релігійних публікацій, заборону навчати дітей релігії, проведення серед них атеїстичної агітації, засилання агентів у середовище священослужителів і церковної ієрархії, закриття культових споруд. Застосування до тих, хто стоїть за віру, громадських та економічних санкцій, обмеження можливості здобути освіту. Проте духовна безплідність радянської ідеології, з одного боку, та обурення жорстокою політикою режиму, з іншого, зумовили відновлення потягу до релігії, особливо на селі. Разом із цим зростала войовничість віруючих. Скажене переслідування Української греко-католицької церкви (“церкви у катакомбах”) не змогло цілком знищити її. В останні десятиліття таємні відправи для віруючих проводили на Західній Україні 300-350 греко-католицьких священників на чолі з кількома єпископами. Існували навіть підпільні монастирі й таємні друкарні. У 1982 р. Йосип Тереля організував Комітет захисту Української католицької церкви, що ставив собі за мету домогтися її легалізації. Хоч у відповідь на це режим став заарештовувати її активістів, серед українців Галичини та Закарпаття відданість своїй давній церкві не втрачала сили.

Православна церква на Україні, що офіційно називалася Російською православною церквою, перебувала у вигіднішому становищі, оскільки її визнавав радянський уряд. Але ціною цього було співробітництво з режимом, що доходило до плазування перед ним. Як наслідок, у православної церкві, й особливо серед її ієрархії, поширилися корупція, лицемірство і тенденція задовольнити державні інтереси за рахунок релігійних потреб.[9,448-449]

Проявом цього в с. Моквин є закриття Свято-Михайлівської церкви. Харчук-Бецько Надія Андріївна розповідає: "У 1951 р. церкву закрили. Говорили, що це для безпеки людей. "В церкві на небі є тріщина і церква може завалитися", – попереджували людей. Але це неправда. Тріщина, звичайно, була, але не небезпечна. Церква могла ще стояти хтозна-скільки років і не завалилася б. Потім видумали, що церква стоїть у воді, бо розташована недалеко од річки. Це теж неправда. А коли люди вирішили робити в церкві ремонт, то ревізійна комісія сказала, що церква ремонту не підлягає. Це також неправда. Виходить, що комісія була підкуплена комуністами".

Атеїстичне керівництво більшовицької партії оголосило релігію історичним "пережитком", з яким слід боротися і який необхідно "подолати". На боротьбу з релігією і церквою були мобілізовані партія, комсомол, преса і навіть репресивні органи. [11,250]

Через таку більшовицьку політику у 60-80 роки 20 століття було зруйновано велику кількість православних, греко-католицьких церков по всій Україні. Моквин не є винятком.

1962 рік для парафіян с.Моквин був найтяжчим, адже цього року було зруйновано Свято-Михайлівський храм. Самі ж партійні моквинці підписали постанову, за якою церква ремонту не підлягає і для безпеки мешканців села має бути зруйнована. Це тримали в секреті. Але якось Яким Самовар прийшов і сказав Тарасюк Вірі, що на днях мають приїхати і зруйнувати церкву. Вона не повірила в ці страшні слова. Але через декілька днів у село дійсно приїхали підводами більшовики. Вони дали наказ на фабрику надати людей для руйнування церкви. Ніхто з робітників не погоджувався. Тоді керівництво почало залякувати звільненням з роботи. Під впливом цього Кондратюк Володимир (Маман), Кондратюк Володимир (Йовишин), Сенюк Борис, Зайко Гордій, Лелюк і його дружина Надія брали участь у руйнуванні храму. Дзвони знімали механіки з фабрики. Серед них - Камінський Віктор Антонович, Сенюк Борис, котрому мати - Сенюк Настя не дозволила брати участь у цій безбожній роботі і вигнала його з церкви. Більшовики пробурували у стінах над фундаментом отвори через кожні 30-40 см.,

позакладали в них вибухівку. Людям наказали відійти від церкви на 100 м. Моквинці сперечалися з солдатами, просили не руйнувати святині. Особливу відвагу показали Петро Рак, Козел Тихіш і Лазутчик Яша. Щоб заспокоїти цих трьох чоловіків, їх посадили в машину і повезли ніби в міліцію. Насправді ж солдати не хотіли зайвого клопоту, тому вивезли їх за село, сильно побили і залишили там.

Потім кнути підпалили. За словами очевидців, церква піднялася на 3-4 м вгору, а потім тричі похилилася, ніби “била поклони”. Після цього купола і дзвіниця впали на дорогу, а стіни завалилися всередину храму. Люди, що стояли поруч, від великого поштовху теж впали на землю. Коли свідки тих подій в думках прокручують страшне минуле, то на їх очах з’являються сльози. Душі цих людей розриваються від болю, якого вони зазнали в день руйнування церкви, їхньої святині, єдиної твердині в умовах відсутності незалежної держави. Хоча ті дні вже давно минули і сьогодні моквинці мають храм Божий, але страшні картини того дня ще й досі стоять перед очима. Коли церкву руйнували, Пастушок Богдан на зворотній стороні фотографії церкви зробив такий запис: “23 серпня 1962 р. Останній день церкви. Була зірвана в 11 год. 50 хв”.

Доля церковного майна така. Спочатку все перенесли у каплицю, що на кладовищі. Пізніше дещо люди забрали на зберігання до себе додому, частину цих речей передали у церкви сусідніх сіл. Церковні книги на протязі 30 років зберігала і передала у нову церкву Ладецька Марія Йовівна. Ікони Божої Матері і св. Архангела Михайла, 2 фонарі, Євангеліє перевезли у прислуцьку церкву. Царські ворота зберігалися у Харчука Михайла Архиповича. Пані Кадило за 6500 рублів продали в Друхову. Всі три дзвони забрали більшовики. Один, коли знімали його, розбився, то навіть скалки позбирали і взяли з собою. Після 1962 року на похорони ще тривалий час використовували обрід (хрест і хорунги). Але якось, саме під час похорон їхав Вознюк і заборонив ним користуватися. Обрід передали в Прислузі, а померлих в останню путь проводили зі стареньким дерев’яним хрестом і часословом. В той час в селі не було ні лікувальних, ні санітарних закладів, через що

поширювалися різні хвороби, особливо серед дітей. Тому постало питання будівництва лікарні. Так, у 1962 р. за розпорядженням Міжколгоспбуду для будівництва інфекційної лікарні була використана ціла цегла, що лишилася від церкви.

Після цього тривалий час церкви в селі не було. Люди мусили долати по кілька кілометрів, аби почути службу Божу в церкві сусіднього села. “Коли у Моквині не було церкви, то їхня община належала до нашої Прислуцької церкви. Тут збереглися хоругви, книжки, ікони з Моквинської церкви. Найбільш віруючим з прихожан був Горбатюк Андрій. Він не пропускав церковних служб, прекрасно співав у хорі, у всіх відношеннях дуже хороша людина”, - згадує парафіянка прислуцької церкви Огородник Ольга Василівна.

3. Відродження духовності

3.1 Відбудова храму в селі Моквин

Безбожний прокомуністичний режим за 70 років свого урядування підірвав, але до кінця не знищив у людей віру в Бога, їх мораль, християнські засади здорового співжиття та громадсько-політичного ладу. Проте наслідки його руйнівної дії дуже відчутні: відродження українського православ'я відбувається в муках і безладді, особливо дається взнаки відсутність церковно – релігійної єдності (як і політичної). Такий стан речей не на користь православ'ю, як і незалежності держави...

Хтозна, чи вижив би український народ за довгі роки неволі, якби не наша свята церква. Вона оживляла його свободолюбивий дух, вливала в його змучене єство свіжі сили й енергію, єднала патріотів з обох боків Дніпра – Славутича. Люди добре усвідомлювали це і мужньо стояли за віру, відновлення храмів Божих. [5,2]

У лютому 1989 року в Києві створено ініціативний комітет для відновлення УАПЦ в Україні. 9 грудня того ж року в Києві засновано Всеукраїнське Православне Братство Святого апостола Андрія Первозванного, яке по суті стало організаційним центром відродження УАПЦ. Після цього святий дух українського православ'я розлився по всій Україні. [5,5]

Так, на Рівненщині розпочалося відродження духовності, яке проходило через відбудову храмів.

У 1989 році Семенович Анатолій Олексійович, житель села Моквин, дізнався, що можна будувати церкви. Він розповів про це моквинцям. На загальному сході села парафіяни вирішили відновити святиню, яку колись мали. Але перед тим, як звертатися з проханням дозволити будувати церкву, потрібно було обдумати де її зводити. Віра Тарасюк, Анастасія Лінчинець, Марко Шпоняк хотіли побудувати церкву на кладовищі, зробивши прибудову до каплички, де інколи батюшка Матвій сповідав і причащав людей. Але Хилюк Анастасія Терентіївна зауважила: “Могилки для храму - місце не підходяще. Адже, на могилки йдемо ми плакати, а в церкву – відпочивати.” Дехто пропонував взяти за церкву польський костьол, що стоїть у парку. “Але ми не захотіли, бо один батюшка розказував, що поляки платять податки за все костьоли. І коли вони захочуть, то можуть забрать костьол”, - згадує Горбатюк Андрій Антонович.

Зваживши всі за і проти, вирішили побудувати церкву на старому місці. Після цього парафіяни села Моквин порушили клопотання перед районним уповноваженим райвиконкомом у справах релігії Березнівського району Філоном І. Г. про будівництво храму в селі. Але районні органи влади не спішили задовольнити прохання людей. Тоді більш грамотні люди- Чернюшок Володимир і Горбатюк Лідія- написали заяву до Києва на ім'я Павла Каштанюка. Київ дав запит на Москву. Московський патріарх Олексій II дав дозвіл і благословення на будівництво храму.

У 1990 році поїхали у Рівне до Скупського - голови по церквах області, який завірив статут та інші документи.

На наступному сході села провели вибори до Парафіяльної Ради, виконавчого органу церкви, за якими старостою став Горбатюк Андрій, його помічником - Лемех Григорій Степанович, касиром - Чернюшок Володимир, головою ревізійної комісії - Фіяло Іван. Обрали також двадцятку. До неї ввійшли Горбатюк Андрій, Фіяло Іван, Чернюшок Володимир, Кравчук Григорій Петрович, Натяжко Василь Опанасович, Горбатюк Михайло Андрійович, Лемех Григорій Степанович, Горбатюк Володимир Андрійович, Шпоняк Марко та інші.

Болючим питанням, з яким зіткнулися при будівництві храму, стало відсутність грошей. Адже держава не дала ні копійки. Відразу ж пішли колядувати. Зібрали 9000 рублів. З цього й почали будівництво храму. Цих грошей було мало. І люди почали здавати на зведення церкви. Жертвували на цю благородну справу хто скільки міг. Так, вдова Кравчук Віра Софіївна в ту пору, коли пенсія становила якихось 30 карбованців, зібрала 1000 рублів і пожертвувала на будівництво храму.

Парафіяни села Моквин по інших селах збирати гроші не ходили. Вони вирішили будувати храм своїми силами.

Матеріальну допомогу моквинці отримали лише від дітей з Прислуцької школи. Вони заколядували в своєму і по інших селах чималу суму грошей і дали Горбатюку А.А. на будівництво церкви. Діти були дуже раді, що за їхні гроші купили цинкову бляху на куполи.

Взимку 1989 року батюшка Матвій висвятив місце під церкву. З 3 січня 1990 року почали розчищати руїни старої церкви. На фабриці найняли бульдозер, яким Кравчук Володимир Степанович розчистив розвалини старої церкви аж до

шестигранної плитки. На той же фундамент 2 лютого поклали першу цеглину. Зима, на диво, була тепла і люди охоче ходили будувати храм.

Плану на церкву не було. В Березному дали людям фотографію, за якою необхідно було будувати храм. Горбатюк Андрій Антонович і його син Володимир доклали багато зусиль і часу для того, щоб скласти архітектурний план церкви.

Всі люди села Моквин приходили на будівництво. Але найбільше на роботах відзначились Натяжко Микола Васильович, Натяжко Микола Михайлович, Натяжко Василь Опанасович, Челик Ганна Данилівна, Натяжко Ганна Зіновіївна, Славінський Андрій Миколайович, Ярмольчук Володимир Павлович, Сухан Микола Юхимович, Сиротюк Ганна Степанівна, Кравчук Віра Софіївна, Горбатюк Степан, Кравчук Григорій, Сичик Михайло Мартинович, Лазутчик Олександр, Лемех Григорій Степанович, Лемех Василь Степанович, Сенюк Віра Андріївна, Сичик Анастасія Андріївна та інші. Допомогали при будівництві церкви навіть діти.

Бригада з села Хотинь зробила куполи, хрести до яких виготовив Славінський Юрій. Для того, щоб поставити куполи на церкву, за 2000 рублів, найняли у м. Кузнецовську кран. На даху церкви ставити їх допомагали Сичик Михайло Тихонович, Лемех Василь Степанович і Зайко Андрій.

Коли храм повністю збудували, то сюди принесли усе те майно, що залишилося зі старої церкви – Голгофу, ікони Божої Матері, Тайної Вечері, Петра і Павла, та інші. Коли знайшли старовинні Плащаницю і Царські Ворота, то з Божою допомогою, по благословінню, Ольга Василівна Огородник відновила і передала їх в новозбудовану церкву. Її дочка Оленка, ще школярка, по Божому благословінню реставрувала ікони на Плащаниці і Царських Воротах. Пізніше написала іконостас. За основу взяла стиль тих ікон, що збереглися. У вітварі ікона Цар Мира і в ківотах ікони Архістратиґа Михаїла і Божої Матері теж написані нею.

17 грудня 1991 року відбулося перше богослужіння, яке провадив священник Цимбалюк Володимир Семенович. Незважаючи на те, що церква продовжувала будуватися, за церковними законами, потрібно було висвятити престол, що і було зроблено 23 січня 1992 року архієпископом Ровенським Іринесом. Огороднік Ольга Василівна згадує про цей день так: “ На вулиці була страшна погода. Серед дня - чорно, темно. Страшний вітер рвав землю, пісок летів чорною хмарою, тріщала

покрівля церкви. Здавалося, всі сили пекла обрушилися на землю. Люди бігом втікали з двору в церкву. Серед дня в темноті горіли свічки, світилася лампада над Царськими Воротами, яку привіз старець Михайло ще осінню в день Воздвиження Чесного Животворящего Хреста Господнього. Люди співали колядки. Чекали владика. Переживали всі: і хто ждав, і хто не допускав сюди православного єпископа. Щоб минути сутички по дорозі архієпископ Іринеї їхав не через Березне, а через Соснове. Під'їхав до алтаря і через паламарку зайшов в алтар, вийшов до людей на солію і разом з людьми колядував "Ой радуйся, земле". Після цього привітався, благословив людей і почалося освячення храму і служба. Вітер стих, в храмі стало видно, а після "Отче наш" засіяло сонце так, що вся церква світилася. Архієпископ Іринеї почав проповідь саме з цього чуда. Діти готувалися привітати владика. Не було подарунка. І хоч як було шкода ягнятки, яке носив на руках три роки по хатах маленький пастушок в полотняній одежі Вадим, вирішили не пошкодувати, а подарувати владичі це ягнятко, яке вирізав із дерева різьбяр з с. Колодязне Сільковський Анатолій. Словами дітей і подарунком єпископом Іринеї був вражений до сліз. "Я боявся бунту, а мене вітають діти і подарували незлоблिवе ягнятко,"- сказав владика. Духом Святим освятилося село, церква, земля і люди."

Коли церкву збудували, то між селянами почалися суперечності навколо питання якою мовою правити в церкві. Семенович Людмила Антонівна очолила групу людей, що прагнули вести богослужіння в церкві слов'янською мовою. Будівничий церкви Горбатюк Андрій був проти цього, визнавав за необхідне, щоб кожна молитва була перш за все зрозумілою для того, хто нею звертається до Бога, а тому має звучати рідною мовою. Він розділяє слова однієї жінки, президента наук за Брежнєва: "Коли в церкві буде правитися по слов'янськи, то молодь одпаде од церкви."

На сільському референдумі 13 грудня 1991 року більшість людей проголосувати за те, щоб богослужіння велось слов'янською мовою, було обрано головою Парафіяльної Ради Фіяло Івана Пилиповича, скарбником Челика Івана Івановича, головою ревізійної комісії - Натяжко Анатолія Прокоповича, дяком - Огородник Марію.

Першим священиком у новозбудованому храмі було призначено 13 квітня 1992 року Цимбалюка Володимира Семеновича.

В різдвяні свята 1992 року ікона Божої Матері була повернена в наш храм. Після служби у церкві парафіяни хресним ходом пішли у Прислучі. Там відслужили молебень. Прислуцький батюшка Сергій і хор церкви провели моквинців за село. Тоді батюшка Сергій взяв ікону і поблагословив своє село, подякував за те, що ікона Божої Матері оберігала їх, а тоді передав її священику Свято-Михайлівської церкви Володимирі і сказав, що ця святиня вертається в свою обитель. Парафіяни понесли ікону в село Моквин. Люди приносили Божій Матері дари. Так, Случак Софія Кирилівна повісила на неї вишитий рушник.

У 1994 році священиком став Ляховчук Аркадій. Старостою був Сенюк Володимир.

30 листопада 1995 році районна рада народних депутатів погодила з оцінкою вартості зруйнованої в 1962 році церкви в селі Моквин в розмірі 276700000 карбованців і зобов'язалася відшкодувати гроші. Але, на жаль, навіть на сьогоднішній день гроші не виплачено.

У 1996 році батюшка Аркадій попросив перевести його в іншу парафію. В грудні 1996 року на нашу парафію прийшов Сапчук Євгеній Євгенійович, який прослужив до 1999 року. Старостою був Сенюк В.П., а потім на зміну йому прийшов Челик Яким Захарович. 27 березня 2000 року священиком Свято-Михайлівської церкви став Цимбалюк Борис Володимирович, який служить в храмі і сьогодні. Старостою є Кондратюк Костянтин Йосипович.

З приходом на нашу парафію молодого священика церковне життя дуже пожвавилось. 7 липня 2002 року було проведено нові вибори до Парафіяльної Ради, було поновлено двадцятку. На протязі 2002 року в церкві св. Михайла за кошти парафіян було зроблено ремонт.

3.2 Диво оновлення ікони

29 вересня 2003 року у нашому селі Моквин сталося диво, яке, можна без перебільшення сказати, навернуло більшу кількість людей до Бога, до відвідування церкви. У селі на свято Божої Матері призри на смиреніє в оселі місцевої жительки Лемех Галини Василівни замироточила ікона Божої Матері саме призри на смиреніє. В цей і наступні дні в Моквині було чимало прочан: усі прагнули доторкнутися до дива, дива оновлення ікони.

“Вранці 29 вересня того року на празник року Божої Марії призри на смиреніє пришла Челик Лідія, - розповідає Галина Василівна, - і попросила у мене молитву до Богоматері. Тоді я згадала, що в мене є ікона Божої Матері саме призри на смиреніє, ззаду, на якій написана молитва. Я привезла її з острова Алваалам десь 3 роки тому. Ця ікона була не під склом. Я зняла її з стіни і дала Лідії. А сама пішла порати. Як тут Ліда гукнула мене і спитала чого то моя ікона така “жирна”. Ми піднесли її до окна й побачили, що на ній є якби краплинки роси. Ми попробували витерти, але на іконі знову з’явилися краплинки. Тоді Ліда понесла показати ікону своєму батьку. Я пішла з нею. Лідин батько мовив, що це на іконі виступає миро”.

Новина швидко облетіла село й поширилася за його межі. Вже ввечері 29 вересня до будинку, де сталося диво, прибула велика кількість людей. Священик Свято – Михайлівської церкви отець Борис підтвердив: ікона зазнала оновлення. Він помирував себе, матушку, господиню помешкання. Після цього стали мирувати усіх людей, що приходили поклонитися іконі, помолитися й попросити про допомогу. П’ятеро дівчаток, яких привела вчителька з села Колодязне довго співали біля Божої Матері і були дуже раді, коли їх помирували святим миром.

Кімнату, в якій зберігалася ікона, освітлювали свічками. Оскільки, одного разу під час молитви, коли вимкнули світло, воно почало мигати, а згодом взагалі зникло. Хоча в сусідів із світлом жодних проблем не було.

Одного дня ікона майже не мироточила. Була тільки одна краплина. І як не дивно, нею вдалося помирувати близько 2000 людей.

Схожі краплинки миру були й в образі у тому кутку, де висіла ікона Божої Матері. Але ці ікони не мироточили.

За короткий період часу сцілилося багато людей. Лемех Г.В. згадує: “Одна баба з хутора прийшла до ікони з палочкою. Їй помазали миром коліно, і зараз вона ходить без палочки. Одна жінка з Колодязного була хвора на катаракту. Її мали оперувати. Але після того, як їй помазали миром очі, в лікарні у Рівному здивувалися як ця жінкавилікувалася від катаракти? Тепер вона майже кожного дня приїздить, щоб поклонитися Божій Матері. А жителі с. Моквина - Харчук Микола, завдяки миру, подолав параліч. У багатьох людей зникли бородавки, головний біль.

Але були й такі люди, яким сталося гірше після того, як вони помирувалися. Батюшки і монашки пояснювали це тим, що, мабуть, в цих людей просто не було віри”.

Поклонитися Божій Матері приїжджали навіть із Житомира.

Нині оновлена ікона зберігається під склом в селі, де вона й замироточила.

Оновлення ікони в с. Моквин, на мою думку, зміцнить віру парафіян у Бога і прагнення служити йому. Ця подія закликає нас до відновлення своєї духовності.

Висновки

Церква протягом тисячі років свого існування в Україні виконувала роль центру християнського життя, формуючи обличчя українського народу, його світогляд, характер та ідеї, зміст і форму релігійних творів духовної та матеріальної культури.

Незаперечним і безсумнівним є те, що в духовному житті українців протягом минулого тисячоліття Церква, незалежно від усяких перепон і труднощів, була постійно, для кожного покоління, Домом молитви і Слова Божого, яке вказувало усім, хто Його сприймав, християнську етику життя та записані у Святому Письмі ідеальні стосунки поміж людьми. Церква усіх своїх мирян виховувала у душі пошани і любові до другої людини, не обмежуючи віросповіданням чи расою загальнолюдської заповіді Божої: “Люби ближнього твого, як самого себе”.

Церква стала для християнина місцем покори перед Всемогутнім, страху перед гріхом і судом Божим, давала уяву про царство, була місцем благодаті і вікном у небо, відкривала царські врата, дарувала Пасху – перехід від життя до смерті і від смерті у життя вічне.[4,76]

Церква крім того, що була Домом Божим, місцем молитви і релігійного життя, була центром і меценатом культури, науки і літератури, місцем для цивільних свят і громадських зборів. При церквах зосереджувались заслужені для української культури братства, які закладали друкарні, шпиталі, доми для людей похилого віку. На стінах церков записано найважливіші події з життя міста, села чи всього народу – навали татарів, прихід козаків, люту зиму, голод, завдяки чому творився своєрідний літопис.

Без огляду на важливе значення Церкви у таких різноманітних ділянках життя українського народу, її діяльність було максимально обмежено після встановлення комуністичної влади в Україні. Ту важку для Церкви атмосферу та пов'язаний з тим процес знищення сакрального будівництва передає між іншим Олесь Гончар у романі “Собор”. [4, 77]

Хоча пануючий над усією околицею собор для поколінь радянської України перестав бути Божим Храмом, Домом молитви, а став місцем складування “мішків з суперфосфатом”, але не відійшов він у забуття. А спроба планового знищення собору тільки ще більше упевнила суспільству, що є речі, без яких душа озлидніла б, що для

тих людей собор “не підлягає знесенню, бо він прийнятий ними у цілості життя, так само, як від народження прийнята синява Дніпра і багряна велич нічного неба”.[4,81]

Пригадуючи вирішальне значення церкви, ще виразніше усвідомлюємо собі вагомість безповоротних втрат як у сфері матеріальних, так і духовних надбань внаслідок масового розбирання (демонтажу) церков і соборів, руйнування яких започаткувало процес постійного “виривання очей” та видирання руського серця і руської віри з душ українських християн.

Часто, розбираючи українським християнам церкву, розбирано їм цілий світ, особливо тим спільнотам, які жили далеко від центрів українського релігійного життя, чи в ізоляції від осередків української культури, а тим більше тим, що проживали у розпорошенні після переселень.

У кожного народу релігія і церква відіграють надзвичайно важливу роль. Це особливо вірно по відношенню до епох, віддалених від нашої століттями, до часів, коли світогляд переважної більшості людей був релігійним. Релігія і церква зберігали моральні засади народу, додавали йому сил і натхнення в подоланні перешкод, які зустрічалися на його шляху. Це добре розуміли вороги українського народу. Саме тому, коли вони хотіли знищити нас, то передусім руйнували наші храми, тобто нашу духовність. Ситуація дуже загострилася в 60-роки 20 століття, коли масово почали зносити собори, церкви і монастирі і будувати монастирі для старих людей, у які багато високопоставлених чиновників відправляли своїх немічних батьків.

Руйновані національні загальнолюдські вартості раніше чи пізніше відновлюються. Це є доказом тому, що більшовикам не вдалося знищити до кінця духовності українського народу, бо вона нетлінна. Вороги нищили церкви, монастирі, але “собори душ” лишилися недосяжними для них. Віра в Бога та бажання служити йому жили, живуть і житимуть в душах народних.

Список використаної літератури

1. Історія міст і сіл Української РСР. Рівненська область. Київ, 1973 р.
2. Лашта Віталій. Географія Надслучанського краю. Рівне: Волинські береги, 2003 р.
3. Левкович І. Нарис історії Волинської землі (до 1914 року). Вінніпег: “Волинський видавничий фонд”, 1953 р.
4. Мокрий Володимир. Церква в житті українців. Просвіта. Львів – Краків – Париж, 1993 р.
5. Новак Олекса. Тернистий шлях українського православ'я у добу сучасності. Рівне, 1995 р.
6. Огієнко І.І. Українська церква. Київ: “Україна”, 1993 р.
7. Рычков П.А. Дорогами южной Ровенщины. Москва: “Искусство”, 1989 р.
8. Романчук Олександр. Історія і культура краю від давнини до сучасності. Стаття районної газети “Надслучанський вісник”.
9. Субтельний Орест. Україна. Історія. Київ: “Либідь”, 1991 р.
10. Теодорович М.І. Історико – статистичний опис церков і приходів Волонської єпархії. Почаїв, 1889 р.
11. Турченко Ф.Г. Новітня історія України. 10 клас. Київ: “Генеза”, 2002 р.
12. Тхор В.І., Сніцаревич В.М. Наш край в курсі історії України. Рівне, 1997р.

Додатки

Харчук – Бецько Надія Андріївна

20 грудня 1928 року народження

с. Моквин

Березнівського району

Рівненської області

СР 525382

“За Польщі правили в церкві по-українськи. Але не весь час. Автокефальною вона стала за батюшки Мілета Сахайдаковського. Після правив Зварич Іван, Роботніцький, Павловський, Михайло Янцевич. У 1951 році церкву закрили. Говорили, що це для безпеки людей. “В церкві на небі є тріщина і церква може завалитися”, - казали людям. Але це неправда. Тріщина конешно була, але не небезпечна. Церква могла ще стояти хтозна – скільки років, не завалилася б. Потім видумали, що церква стоїть у воді, бо розташована недалеко од річки. Це тоже неправда. А коли люди рішили робити в церкві ремонт, то ревізійна комісія сказала, що церква ремонту не підлягає. Це тоже неправда. Виходить, що ця комісія була підкуплена комуністами. Батюшка Янцевич зібрані на ремонт гроші забрав собі. Батюшка Михайло Янцевич виїхав з села і став керівником хору якоїсь філармонії чи то в Миколаєві, чи то в Херсоні. А коли чоловік з Моквина побачив його і здоровкаючись звернувся за словом “батюшка”, то Янцевич одказав: “Який я батюшка? Я ж артист!” Більше батюшку ніхто не бачив. Дяками в церкву брали чужих людей. Псаломщиками були Локацький, Гурінчук Сергій і Пиварчук.

В 50-их роках батюшка Кардаш правив на цвинтарі. Про це дізналася власть і його почали судити. Суд був в клубі, йшов три дні. Батюшка Кардаш не брав адвоката, а захищав себе сам. Він говорив так: “Адвокати всеодно не допоможуть, адже суд приїхав з уже готовим вирокком”. Батюшці дали штраф уплатити і три роки робіт.

У жнива 1962 року нашу церкву розкидали. Всі ікони, рушники, фонарі, іконостаси з церкви повиносили. В мене були церковні врата, а також великий, круглий образок. Його продали в ленінградський музей. Голгофа була весь час в каплиці, ікона Божої Матері, хорунги-в Холопах.

Чернюшок Ганна Миколаївна
12 червня 1925 року народження
с. Моквин
Березнівського району
Рівненської області
СР 257747

“Церква була побудована ще за царизму. Належала до Московського патріархату. Строїли її 12 років. Товщина гіжової стіни 1 метр. В 1918 р. на Україні була революція. Так ми попали до Польщі. У 22-23 рр. церква перейшла до Варшавського патріархату. В ній аж до 1939 року вільно правилось по-українськи. З 1923 року мой чоловік Чернюшок Володимир Михайлович прислужував у церкві, його безплатно направили у Варшаву вчитися на батюшку. Але прийшли рускіє і Володя не довчився. В цей час в церкві правив батюшка Павловський, який пошов у бендоровци. При йому дяком був Пиварчук. Далі правив Янцевич Михайло. Вон вчив у школі релігію. Тому його засудили і заслали на Забайкалля. Там вон зостався правити в церкві. Тут зустрівся батюшкою Травкою з Балашовки і той забрав його до себе в Іркуцьк. Янцевич поїхав і там добув до пенсії, а тоді поїхав до дочки Тамари у Львов, де і вмер. За Янцевича церкву закрили: десь 50-51 рр. за советцкої власті. Править у церкві не давали. Але батюшка Кардаш не слухався і правив на цвинтарі. Тому Кардаша судили, але оправдали. Позній вон кинув сан і став торгошом у Здолбунові, де жили його родичі. Але потім вон знов вернувся в Друхову. У 1962 році цекву взорвали. Вона похилилася то на одну, то на другу сторону і впала.

У 1989 році написали на ім'я Павла Коштанюка в Москву, щоб дозволили будувати церкву. Писав заяву Володя Чернюшок. З Москви дали дозвіл. Поїхали в Луцьк до владики, попросили посвятити паску. Її святив Матвій. Першою на церкву перечислила сто рубльов Віра Софіїна Кравчук. Так почали будувати цекву, яка є на один метр нижче ніж колишня.

Лемех Павлина Василівна
17 січня 1947 року народження
с. Моквин
Березнівського району
Рівненської області
СР 507298

Вранці 29 вересня того року на праздник Божої Матері призри на смиреніє прийшла Челик Лідія і попросила у мене молитву до Богоматері. Тодє я згадала шо в мене є ікона Божої Матері, саме призри на смиреніє, ззаді на якій написана молитва. Я привезла її з острова Алваалам дето три роки тому. Ся ікона була не под склом. Я зняла її з стіни і дала Лідії. А сама пошла порать. Як тут Ліда гукнула мене і спитала чого то моя ікона така жирна. Ми поднесли її до окна й побачили, шо на йой є якби краплинки роси. Ми попробували витерти, але на іконі оп'ять появилися краплини. Тодє Ліда понесла показать ікону своєму батькові. Я пошла з єю. Лідин батько сказав, шо це на іконі виступає миро. Бо вон взяв стер пальцем краплину і на тому ж місці знову появилася нова. Вон сказав, щоб ми однесли ікону до мене додому й поставили її. Я подставила под її мисочку, в котру збігало миро. Потім ми з Лідєю обдзвонили всіх пєвчїх, переказали батюшці. Новина скоро облетіла село. А вже ввечері до мене прийшло вельми багато людей. Прийшов і батюшка. Вон помирував себе, матушку і мене. Посля сього стали мирувать усіх людей. Людей приходило сильно багато. А двері в хату просто не закривалися. Про се дозналися по інших селах. Вже на другий день приходили люди з Хотиня, Прислуч, Бистрич, Колодязного. Приїжджали монахи, був благочинний. Батюшка з Бистрич взяв капельку миру, щоб помирувать своїх людей. Люди, шо приходили молитися, приклонялися перед іконою, співали. Так п'ятеро діточок з Колодязно, яких привезла вчителька довго співали біля Божої Матері і були вельми радіє коли їх помирували. У хаті стояв вельми гарний запах. Люди ночували коло ікони.

Ввечері включали світло, але одного разу сталося таке чудо. В сусідів зо світлом було все добре. А в моїй хаті воно почало блимать. Потім світла не

стало взагалі. Рішили, що Божа Мати не хоче, щоб світилася лампочка, тому її не включали більше, а кімнату освічували свічками.

Одного дня ікона пощі не мироточила. Була тільки одна краплина миру. То єю вдалось помирувати дві тисячі людей. Похожі краплини були й на інших образках в тому кутку, де висіла ікона Божої Матері. Але вони не мироточили.

Люди, що приходили з вірою до ікони зцілювалися.

“Одна баба з хутора прийшла до ікони з палочкою. Їй помазали миром коліно, і зараз вона ходить без палочки. Одна жінка з Колодязного була хвора на катаракту. Їй мали робити операцію. Але після того, як їй помазали миром очі, в лікарні у Рівному здивувалися, як ця жінкавилікувалася від катаракти. Тепер вона майже кожного дня приїздить, щоб поклонитися Божій Матері. А жителі с. Моквина-Харчук Микола завдяку миру подолав параліч. У багатьох людей зникли бородавки, головний біль.

Але були й такі люди, яким сталося погано після того, як вони мирувалися. Батюшки і монашки пояснювали це тим, що, мабуть, в цих людей просто не було віри”.

Поклонитися Божій Матері приїжджали навіть із Житомира.

Люди вмочали в миро платочки, хустки або й просто одяг, щоб привезти і помирувати вдома рідню. Тоді Челик Лідії приснився сон. В йому Божа Мати сильно плакала і говорила, щоб люди не вмочали в миро що попало й не витирали ікону досуха. На ранок Ліда прийшла й розказала мені свій сон. А тоді саме ікона перестала мироточити. Ми розказали про це людям. І вже перестали витирати миро. А саму ікону взяли под скло. Зарез ікона стала мироточити менше, але все ж таки по ній є краплинки. І сьогодні багато людей приходять, аби поклонитися перед іконою.

Сичик Анастасія Андріївна

8 листопада 1920 року народження

с. Моквин

Березнівського району

Рівненської області

СР 312500

Мой батько був кушнером. До його часто приходили люди. Од них я не раз чула, що першіє хати в селі були на Подоллі (так називали тоді колгоспну ниву). Там находилась церква й рос дубовий ліс. Але через велике двіженіє церкву затопило водою. На її місці появилося сильно глибоке озеро. Чоловіки випливали на чайках на середину озера, пурнали саміє, зв'язували верьовки в одну і чепляли її до каменя й пускали у воду, але дна озера так і не досталися. Через се озеро назвали Безодним. Стара Варка, яка виїхала до дочки у Ростов не раз, коли поїла корови, находила в озері блискучіє плитки. А мой дід Ярхип чув як в озері дзвонять дзвони.

Через двіженіє ліс повалився і дуби попадали в воду. Посля двіженія Подолля стало часто затоплюваться , тому хати стали переносить на горбак, на нашу Старину. Тут поставили дерев'яну церкву. Коло її, на цвинтарі, росла помозна івина. Сюди приїжджали люди з усієї області, шоб взяти собі гольку. Коли в селі збудували нову цегляну церкву, то стару продали у Князь- село і лише недавно спалили. Тодє як вивезли церкву, то на місці вовтару поставили фігуру, яка стоїть і сьгодні. Ще я пам'ятаю, як дєвчата плели вінки і носили до неї, співали пісні. Коло церкви були могилки. Їх запечатали, як вивозили храм. Вони так стояли довгий час. А коли дяком у нову церкву направили Данила Потаповича Янцевича, вон оселився у дяковій хаті. Вон не мав городу, а годувать сім'ю треба було. Тому вон згорав і засєяв землю под могілками. Посля сього його жонка народила четверо нємих дітей – Артема, Надю, Катерину і Ганну. Жонка дяка Данила часто приходила до моєї баби. Вона жалелася і горко плакала. Говорила, шо то їх так Бог покарав. Через деякий час Янцевич поставив хату на Піску і його родина оселилася там.

Перед тим, як вивезти стару церкву, за наказом багатой моквинської пані, построїли Свято-Михайлівську церкву уже з цегли. Покрили її бляхою. Але коли у селі був сильний пожар і згоріло практично все село, од церкви zostалися тільки стіни. Тоді покрили її соломою. Под час пожару в селі була сильно висока температура. Люди мусили закривать лице.

За моєї пам'яті попи мінялися дуже часто. Спочатку правив Ульян. Це був добрий старенький поп. Поховали його на цвинтарі. Місце йому вкупили дочки. Раньше там був камінь. Лише недавно поставили дерев'яний хрест. Хрест йому поставили, як і всім батюшкам, в ногах, а не в головах, як простим людям. Кажуть: "Священик іде до людей". Після Ульяна в церкві правив Мілет, за ним Роботніцкий. В церкву за Роботніцкого прийшов указ про перевод усіх українських церков на слов'янські. Але люди не захотіли сього. Тому, троє чоловіків: Седун Терешко, Фадей Походзіло і ще один старенький дідок з Піску - поїхали у Луцьк і добилися дозволу править по-українськи. Далі батюшкою був Павловський, який дуже сильно боровся за Україну. Вон часто наймав мене на роботу. Його доля мені не відома. Знаю лише те, що у війну вон пошов у бандеровці. Після його батюшкою поставили Михайла Янцевича. За його церкву і закрили. Служить в церкві забороняли. Але поп Кардаш не зважав на заборони: хрестив дітей, вінчав молодих. Це виявили підкупом більшовики і подали на нього в суд. Та батюшку оправдали. На Старині для батюшки і дяка було по хаті. Коли у війну попову хату було зруйновано, то батюшка, за відсутності дяка, жив у дяковій хаті. Лише Янцевич жив на Піску в хаті свого брата Гриши.

Дяками брали до нас чужих людей, больш грамотних. Дяк керував церковним хором. Збирав людей у себе вдома й вчив їх співати. Старостою був Василь Ярмольчук, а потім Петро Кондратюк, жонка якого Оголя пекла прошкурки. Прислужниками були Славінський Ярхіп і Седун Онисим. Був час, що дяка не було. Тоді хором керував Лемех Адам.

У 1962 році на фабрику прийшов наказ надати людей для взривання церкви. Робочі були проти. Тому їх почали залякувати тим що, коли не захочуть, то виженуть з роботи. В розрушенні церкви брали участь Кондратюк

Володимир (Маман), Кондратюк Володимир (Йовишин), Сенюк Борис, Зайко Гордій. Але в церкву вскочила Настя – мати Бориса і вигнала його з церкви. Сенюк Борис, а разом з ним і Зайко Гордій втекли аж до Безодного озера.

Люди кричали, плакали, виносячи з церкви ікони до каплиці. Три дзвони забрали більшовики. Один розбився, то навіть осколки позбирали і взяли з собою.

Горбатюк Лідія Вікторівна
9 квітня 1937 року народження
с. Спасів
Здолбунівського району
Рівненської області
СР 310574

Церкву збудував пан на свої кошти в 1848 році. Названа Свято-Михайлівська на честь Архістратиґа Михаїла. Служба в церкві проводилася аж до війни і ще після війни на цвинтарі. У війну церкву розрушив німецький снаряд. Потрібно було робити капітальний ремонт. Служив у той час у церкві священник Михайло Павловський. В історії було вказано, що він був петлюрівський офіцер. При руйнуванні церкви за іконостасом було знайдено пістолет, тризуб і згорток секретних документів.

Щоб відновити службу в церкві парафіяни почали збирати гроші на ремонт. Священником тоді був місцевий житель Янцевич Михайло Іларіонович. Гроші частково зібрали, але комісія оцінила, що церква ремонту не підлягає. Священник частину грошей забрав, а частину віддав у місцевий колгосп. За них купили автомашину. Священник Янцевич М.І. з села поїхав. Церква стояла закрита. Священник Кардаш Іван служив на цвинтарі і провадив церковні обряди.

В 1962 році церкву було зруйновано. З цегли побудовано інфекційну лікарню.

В 1989 році парафіяни - Семенович Людмила Антонівна, Чеглик Ганна Данилівна, Чернюшок Володимир Михайлович порушили клопотання перед районним уповноваженим райвиконкому в справах релігії Березнівського району Філоном І.Г. про будівництво храму в селі. Вищестоящими органами влади було дозволено будувати храм на старому місці. Дозвіл на будівництво і благословення дав Московський патріарх Олексій II.

Парафіяни охоче взялися за будівництво храму. Почали збирати гроші, матеріали і в 1990 році своїми силами почали будувати храм. 17 грудня 1991 року в церкві було відправлено першу службу. Першим священником у

новозбудованому храмі був Цимбалюк Володимир Семенович, псаломщиком - Огородник Марія Петрівна, яка працює і нині.

23 січня 1992 року новий храм освятив архієпископ Ровенський Іриней. Сільським референдумом 13 грудня 1991 року першим церковним старостою обрано Фіяло Івана Пилиповича, скарбником – Челика Івана Івановича, головою ревізійної комісії – Натяжко Анатолія Прокоповича.

Старанно працювали на будівництві храму жителі села як Натяжко Микола Васильович, Натяжко Микола Михайлович, Натяжко Василь Опанасович, Челик Ганна Данилівна, Натяжко Ганна Зіновіївна, Славінський Андрій Миколайович, Ярмольчук Володимир Павлович, Сухан Микола Юхимович, Сиротюк Ганна Степанівна, Кравчук Віра Софіївна, Горбатюк Степан, Кравчук Григорій, Сичик Михайло Мартинович, Лазутчик Олександр, Лемех Григорій Степанович, Лемех Василь Степанович, Сенюк Віра Андріївна, Сичик Анастасія Андріївна та інші. Допомогали при будівництві церкви навіть діти.

При руйнуванні храму церковне майно, наприклад Царські Врата зберігалися у Харчука Михайла Архиповича, ікона Божої Матері, Євангеліє були передані у прислуцьку церкву, ікони були по людях, церковні книги зберігала на протязі 30 років Ладецька Марія Йовівна. Це майно було повернуто в новозбудовану церкву.

В різдвяні свята 1992 року ікона Божої Матері була повернута в наш храм. Після служби і церкві парафіяни хресним ходом пішли у Прислучі. Там відслужили молебень. Прислуцький батюшка Сергій і хор церкви провели моквинців за село. Тоді батюшка Сергій взяв ікону і поблагословив своє село, подякував за те, що ікона Божої Матері оберігала їх, а тоді передав її священнику Свято-Михайлівської церкви Володимиру і сказав, що ця святиня вертається в свою обитель. Парафіяни понесли ікону в село Моквин. Люди приносили Божій Матері дари. Так, Случак Софія Кирилівна повісила на неї вишитий рушник.

Після Володимира батюшкою Свято-Михайлівської церкви став Ляховчук Аркадій, старостою – Сенюк В.П. Священик Аркадій в 1996 році попросив перевод в іншу парафію. В грудні 1996 року на нашу парафію

прийшов Сапчук Євгеній Євгенійович, який прослужив до 1999 року. Старостою був Сенюк В.П., а потім на зміну йому прийшов Челик Яким Захарович. 27 березня 2000 року священиком Свято-Михайлівської церкви став Цимбалюк Борис Володимирович, який служить в храмі і сьогодні. Старостою є Кондратюк Костянтин Йосипович.

В 2003 році в церкві зроблено капітальний ремонт.

Наша церква є Українською Православною церквою Московського патріархату і підпорядкована Сарненській і Поліській єпархії на чолі з єпископом Анатолієм.

Огородник Ольга Василівна
12 жовтня 1950 року народження
с. Друхів
Березнівського району
Рівненської області
СР 056889

Коли у Моквині не було церкви, то їхня община належала до нашої Прислуцької церкви. Тут збереглися хоругви, книжки, ікони з Моквинської церкви. Найбільш віруючим з прихожан був Горбатюк Андрій. Він не пропускав церковних служб, прекрасно співав в хорі, у всіх відношеннях дуже хороша людина. Саме він і очолив відродження церкви у своєму селі. Всі сили і все своє життя він віддав церкві. Ніхто не пережив стільки як він. Пам'ятаю, який він був радий, коли наші діти дали йому заколядовані по хатах гроші. Привіз дітям кілька ящиків ласощів, а я зварила картоплі до ковбаси і огірочків. Діти веселилися, колядували. А найбільшою радістю було те, що Андрій сказав, що за дитячі гроші купить оцинковку на куполи. І тепер красується церква, накрита за дитячі гроші.

Наша церква, матеріально не допомагала, а люди допомагали. Коли знайшли старовинну Плащаницю, Царські Врата, то з Божою допомогою, по благословінню, я відновила і передала їх в новозбудовану церкву. Моя дочка Оленка, ще школярка, по Божому благословінню реставрувала ікони на Плащаниці і Царських Воротах. Пізніше написала іконостас. За основу взяла стиль тих ікон, що збереглися. У вівтарі ікона Цар Мира і в ківотах ікони Архістратиґа Михаїла і Божої Матері теж написані нею.

Розповім ще про день освячення церкви. На вулиці була страшна погода. Серед дня - чорно, темно. Страшний вітер рвав землю, пісок летів чорною хмарою, тріщала покрівля церкви. Здавалося всі сили пекла обрушилися на землю. Люди бігом втікали з двору в церкву. Серед дня в темноті горіли свічки, світилася лампада над Царськими Воротами, яку привіз старець Михайло ще осінню в день Воздвиження Чесного Животворящого Хреста Господнього. Люди співали колядки. Чекали владику. Переживали всі: і хто ждав, і хто не

допускав сюди православного єпископа. Щоб минути сутички по дорозі, архієпископ Іриней їхав не через Березно, а через Сосновку. Під'їхав до алтаря і через паламарку зайшов в алтарь, вийшов до людей на солію і разом з людьми колядував “Ой радуйся, земле”. Після цього привітався, благословив людей і почалося освячення храму і служба. Вітер втих, в храмі стало видно, а після “Отче наш” засіяло сонце так, що вся церква світилася. Архієпископ Іриней почав проповідь саме з цього чуда. Діти готувалися привітати владика. Не було подарунка. І хоч як було шкода ягнятки, яке носив на руках три роки по хатах маленький пастушок в полотняній одежі Вадим, вирішили не пошкодувати, а подарувати владичі це ягнятко, яке вирізав із дерева різьбяр з с. Колодязно Сільковський Анатолій. Словами дітей і подарунком єписком Іриней був вражений до сліз. “ Я боявся бунту, а мене вітають діти і подарували незлоблिवе ягнятко,”- сказав владика. Духом Святим освятилося село, церква, земля і люди.

Горбатюк Андрій Антонович
10 грудня 1923 року народження
с. Моквин
Березнівського району
Рівненської області
СР 507587

Помню батюшку Ульяна, якого поховали на цвинтарі. За їм був Мілет Сахайдаковський. Саме за його в Моквин приїхав Варшавський єпископ Діонісій, який розрешив править в церкві по-українськи. Був батюшка Зварич, потім Роботніцкий. Правив у нас Павловський Михайло. При йому правив у церкві і диякон з Голубного, дяком був Пиварчук. Після правив батюшка Янцевич Михайло Іларіонович. При йому церкву закрили. Править не давали. Але батюшка Кардаш не слухався. За се його і судили. Дали 25000 рублів штрафу. Батюшки зібралися і заплатили за нього.

У 1962 році приїхали солдати і взорвали церкву. Вона впала на шосе. Дзвони знімали механіки з фабрики. Серед них Камінський Віктор Антонович. Божу Матір, Царські Врата, Голгофу (зробив Григорій Іларіонович Янцевич, брат батюшки Михайла), фонарі, ікону Архенгала Михаїла, Пані Кадило, Євангеліє винесли у каплицю. Згодом Божу Матір, два фонарі, ікону Архенгала Михаїла, Євангеліє перевезли у прислуцьку церкву. Пані Кадило за 6500 рубльо продали в Друхову. Деякий час коли вмирали люди, то на похорони брали обрат (хрест і хорунги). Але їхав Вознюк і запертив його носити. Обрат перевезли у Прислучі. А мертвих проводили з старим дерев'яним хрестом і часословом.

У 1989 році дали розрішення на будівництво церкви. Клопоталися за їм я, Фіяло Іван, Гриць. Нам казали брати за церкву костьол. Але ми не захотіли, бо один батюшка розказував, що поляки платять податки за все костьоли. І коли вони захочуть, то можуть забрати костьол. Так ми добилися розрішення строїть церкву на старому місці. Старостою став я, помічником- Лемех Григорій Степанович, касиром- Чернюшок Володимир, головою ревізійної комісії- Фіяло Іван. Зразу ж вибрали двадцятку. До неї ввійшли Горбатюк Андрій, Фіяло Іван,

Чернюшок Володимир, Кравчук Григорій Петрович, Натяжко Василь Опанасович, Горбатюк Михайло Андрійович, Лемех Григорій Степанович, Горбатюк Володимир Андрійович, Шпоняк Марко та інші. Це були основні люди, які робили і організовували до роботи інших. Зразу ж пішли колядувать. Зобрали 9000 рубльов. З сього і почали строїть. Плану на церкву нам не дали. Сказали, шоб ми стороїли по фотографії. Але ми не захотіли. І строїли такою, якою була стара церква. З батюшок помагали тільки Матвій з Холоп. Вон висвятив місце і куполи, давав совети.

Хотинці зробили іконостаса. Їм заплатили пшеницею. Вони зробили також куполи. Найняли крана – японця за 2000 рубльов в Кузніцовську. Їм купола подняли на верх. На версі тоді були Міша Сичик Тихонович, Лемех Василь Степанович, Зайко Андрій.

За гроші, що зібрали на церкву вкупили: дзвони – 5 штук, 600 листків жести, 150000 кірпічин; 3800 рублів заплатили за Пані Кадило, 9000 рублів – за купола, 10000 рублів – за бляху.

Лише коли поставили куполи, приїхав хазяїн – благочинний з Березного.

Коли церкву збудували, то провели референдум, на якому рішили править в церкві слов'янською мовою. Я був проти. Тому отказався од должности старости. Я підтримую сказане президентом педагогічних наук за Брежнєва: “Коли в церкві буде правитися по-слов'янськи, то молодь одпаде од церкви”.

Шпоняк Ганна Іванівна

с. Моквин

Березнівського району

Рівненської області

Батько розказував, що на нашому городі колись були могилки. Але їх спалили. Була тут і церква. Коли церкву вивезли, то там де віттар був поставили залізний хрест. Але з роками він поламався. Тому мій батько замінив його на дерев'яний.

Те , що на нашому городі були могилки, то це точно. Раніше майже кожного року, коли горали землю, то знаходили в ній скелети. Зараз то вже мало знаходимо їх. Мабуть, з роками назбиралося багато землі і ми вже просто не догоруємось до тих кісток. Але не так давно я перекопувала квітник і знайшла там скелет баби в вишитої сорочці із гарним червоним намистом.

Хилюк Анастасія Терентіївна
18 жовтня 1914 року народження
с. Моквин
Березнівського району
Рівненської області
СР 507705

При будівництві старої церкви був задіяний батько мого діда. Хору в церкві не було. Співали дяк із батюшкою. Лише у 1927 році Сметанюк організував маленький хор. До його входили я, Надя Пастушок і Сметанюк Юрій. Ми були ще дітьми, тому на клирос нас не пускали. Лише згодом, коли дяк Локацький зібрав великих дівчат та хлопців, навчив гуртом співати, тоді уже нас пустили на клирос. Після Ульяна батюшкою став Мілет з Березного. Нашу церкву за батюшки Михайла Янцевича закрили, а через деякий час зорвали більшовики. За советської власті нам забороняли будувати нову церкву. Лише у 1989 році син Семенович Людмили Антонівни, Семенович Анатолій Олексійович почув, що вже дають дозвіл на побудову храмів. Людмила прийшла до мене і ми вирішили діяти. Через кілька днів поїхали у Березно до начальства просить, щоб нам дозволили будувати церкву. Ми ще багато разів їздили у Березне, писали заяви у Київ, Москву. Згодом до нас пристав Володя Чернюшок. Одного дня Володя поїхав раніше, а ми з Людою – пізніше. Стали ми просить дядька. Таки випросили. Він підписав нам дозвіл. Але коли ми вийшли на двір і вчиталися, то як виявилось нам дозволили побудувати церкву на могилках. Там була капличка, де йшло богослужіння. Тарасюк Віра, Настя Лінчинець, Марко Шпоняк хотіли прибудувати до неї і таким чином зробити церкву, але ми були проти цього. Тому я взяла цю бумагу і побігла знову до дядька. Стала його вмовляти, щоб церкву збудувати на старому місці, переконувати, що могилки для храму - місце не підходяще. Адже, на могилки йдемо ми плакати, а в церкву – відпочивати. Я таки дядька випрохала і він написав другу бумагу, де вже дозволялося будувати церкву на старому місці. Коли ми приїхали в Моквин, то зібрали сход села, на якому обрали двадцятку, вирішили збирати гроші на будівництво. Всю роботу взяв на свої плечі

Горбатюк Андрій. Відразу ж почали розчищати місце. Ми й не думали, що церква буде так швидко будуватися. Уже за три роки її поставили. Знову зробили сход села, на якому йшла мова про служіння в церкві . Я, Володя, Марко та багато інших людей хотіли, щоб правилося українською мовою. Але Люда добилася, щоб правили слов'янською. Саме тому тепер багато людей не ходить до церкви. Бо вони будували українську церкву, а не слов'янську.

Пастушок Богдан Антонович

9 листопада 1938 року народження

с. Моквин

Березнівського району

Рівненської області

СР 357991

У 1948 році наш пан Требуховський дав гроші на побудову церкви. На моквинському заводі “Плімфа” робили власну цеглу. Оскільки дорога до заводу була погана і їхати по ній підводи не могли, то люди виходили і передавали цеглу цеп’ю, з рук в руки, аж до того місця, звідки її вже могли везти підводи. Цеглу складали там, де планували ставити церкву. Оскільки таке перевезення цегли було неефективне, тому церкву почали стріють лише тоді, коли назбирали потрібну кількість цегли. Стріїли церкву Овдійчуки.

У 1904 році в селі почався пожеар. З необережності загорілася хата десь посеред вулиці Надслучанської. Хати були криті соломою, тому скоро загорялися. Під вітром вогонь ішов далі. Але в центрі села винесли ікону Божої Матері і пожеар перейшов з однієї сторони вулиці на іншу, а на цій закончився. Через цей пожеар згоріло все село. Осталися лише дві хати: Кравчук Віри Софіївни і Мані Кондратюк. Згоріла і церква. Од її осталися лише стіни. Коли люди трохи обстріїлися після пожеару, то заходилися оновлювати церкву. Треба було дерево. За їм поїхали у Зорне до пана Малинського. В Зорному був гарний ліс. Малинський надав дерева безкоштовно. Так одстріїли церкву. Хору в ній не було. Співали батюшка з дяком. Уже в 1927 році Сметанюк організував перший хор. Потім їм опікувався дяк Локацький.

У 20-ті роки батюшкою був Яневич Ульянов. Батюшка був стійкий у національних переконаннях. Коли до його прислали анкету і там було питання: “Коли ви прийшли до Польщі”. То він написав: “Польща прийшла до мене у 1921 році”. Його поховали на цвинтарі. Правив в церкві Мілет Сахайдаковський. Його жінка вчила мою матір вишивать. Кульбабиха була в попа наймичкою. Мілет був грамотною людиною. До його часто приходив Гежньов Степан. Вони закривалися в комнаті і щось читали та писали. Батюшка

мав двох дітей: Юрія та Лену. Правив у церкві Зварич Іван, потім Роботніцкий. У війну був батюшкою Михайло Павловський. Матушка його померла рано. В його була дочка Маня. Зараз Сичик Марія Михайлівна живе у Шпанові.

Був батюшка Янцевич Михайло. За його церкву і закрили. Але поп Кардаш Іван ще вкрадки правив. За це його і судили. Дали штраф і три роки роботи на бондарному заводі у Ровно.

Найбільше мені запам'ятався батюшка Іван Кардаш. Від був вельми грамотною людиною. Писав вірші, складав протоколи, до його завжди зверталися люди, коли треба було написати якусь заяву. Це була трудолюбива людина, яка ніколи не одказувала. Наприклад, коли голова колгоспу просив допомоги у селян, то батюшка був першим у рядах помічників. Це був перший господар в селі, майстер на всі руки, спеціаліст по лікарських травах.

У 1962 році церкву взорвали. Це сталося 23 серпня 1962 року в 11 годин 50 хвилин. В цьому брав участь Кондратюк Володимир, то церква як падала, то впала його матері на двір. Коли взривали церкву то Петро Рак, Козел Тиміш, Яша Лазуцький кидалися до міліціонерів, не давали нищити церкву. За це їх вивезли за село і побили.

Бецько Ольга Степанівна
22 жовтня 1926 року народження
с. Моквин
Березнівського району
Рівненської області
СР 422214

В старій церкві правилося по-українськи. Коли її строїли, то з рук в руки передавали цеглу. Моя мати, Хилюк Марта Степанівна, варила їсти людям, що робили іконостаса. Церква крита була бляхою. Мати розказували, що в селі був пожар. Церква згоріла. То її покрили соломною. Я пам'ятаю батюшку Мілета. Він вчив нас у школі релігію. Старостою тоді був Василь Ярмольчук. Потім правив у церкві Роботніцький. Свічі світив Седун Онисим. При церкві діяла організація – двадцятка. До неї входив Терешко Седун. Я пам'ятаю, що хор був невеликий: Натяжко Женя, Надя Пастушок, Настя Хилюк, Віра Тарасюк. У війну батюшкою був Павловський. Він також вчив у школі релігію. За батюшки Янцевича церкву закрили.

У 1989 році Володя Чернюшок і Ліда Горбатюк написали заяву в Київ. Київ дав запрос на Москву. З Москви дали дозвіл на постройку церкви. В селі провели сход. Обрали двадцятку, старосту, статут церкви. Потім приїхав благочинний. Йому показали списки з сільської ради, рішення сходу. Після сього їздили в Ровне. Скупський – голова по церквах області - завірив статут, інші документи. Коли зробили церкву, то провели сход, на якому рішили, щоб в церкві правилося слов'янською. Староста Горбатюк Андрій хотів зробити церкву Автокефальною Київського патріархату. Коли ж його бажання не виконали, то вон отказався од посади.

Зараз батюшкою є Борис Володимирович Цимбалюк, а старостою – Костянтин Йосипович. Прислужують в церкві Натяжко Ігор Іванович, Коваль Сергій Володимирович, Ладецький Тарас Володимирович, Лемех Олександр Якович, Хімін Семен Віталійович.

Лемех Григорій Степанович

28 травня 1928 року народження

с. Моквин

Березнівського району

Рівненської області

СР 309020

Стару церкву построїли на гроші моквинського пана. Люди просили його про поміч. Вон їм сказав, що дасть гроші, матеріали на церкву, якщо залізничну станцію назвуть Моквин. Селяни добилися од начальства сього і пан сповнив обіцянку. Построїли велику кирпичну церкву у формі хреста. Столя була зроблена аркою.

У 1962 році церкву взорвали. А у 1989 році надумали построїть нову церкву. Організаторами були Горбатюк Андрій і його син Володимир. Вони зобрали ще 20 чоловік, які ходили і збирали гроші на церкву. Зобрані гроші здавали касіру – Чернюшку Володимирі Михайловичу. Володя Кравець збирав гроші на Старині, а я – по Грушевського. Зразу найняли бульдозер і почали розчищати фундамент. На першому сході села вибрали старосту - Горбатюка Андрія, помічника – мене. Люшин давав транспорт. За три роки ми змурували всю церкву, поставили хрести, які зробив Славінський Юра.

Кравчук Марія Олександрівна

20 вересня 1949 року народження

с. Моквин

Березнівського району

Рівненської області

СР 215093

Закрили церкву за батюшки Янцевича. Цього попа судили. Перед судом він заніс портрет Степана Бандери до моєї свекрухи, Кравчук Віри Софіївни, на схавку. А баба повісила картину в вишитих рушниках між образками.

У 1962 році церкву розвалили. У 1989 році почали строїть нову церкву. З 3 січня почали розчищать фундамент, возить кирпич. Це все взяв на свої поруки Горбатюк Андрій. На фабриці найняли бульдозера. Кравчук Володимир Степанович достався їм аж до шестигранної плитки. Фундамент був високим. Прокопали два метри, а до початку не досталися. Зима була тепла, тому 2 лютого поклали першу кирпичину.

Тарасюк Віра Григорівна

5 травня 1917 року народження

с. Моквин

Березнівського району

Рівненської області

СР 563771

У 1962 році церкву взорвали. Якось Яким Самовар прийшов і сказав, що завтра приїдуть розкидать церкву. Я йому не повірила. Як тут на днях справді приїхали подводами большевики і попробувували дирки на стінах церкви, повкладали в їх шось. Вони заставляли моквинцьов також розкидать церкву. Розкидали Лелюк і його Надя, Маман Володя. Люди винесли з церкви образки, іконостаса, фонарі й позаносили їх у капличку. Дзвони большевики забрали з собою. Як мали взривать, то нам сказали одступить аж туди, де заре больниця. Церква полнялася. Куполи впали до Щотинихи на дорогу, а стіни завалилися. Все плакали, кидали на церкву хустки, гроші. Після сього в селі довгий час церкви не було. На службу ходили по сусідніх селах.

Натяжко Ганна Зіновіївна
13 серпня 1933 року народження
с. Моквин
Березнівського району
Рівненської області
СР 615386

В серпні 1962 року церкву розкидали. Приїхали солдати, пробурували в фундаменті дирки, повкладали в них кнути. Людям розрешили вибрати з церкви образки. Їх занесли у стару каплицю. Дещо розобрали по хатах. До церкви збіглося багато людей. Всі плакали. Лазутчик Петро – інвалід – сів на порозі церкви і відмовлявся одойти. Його силою одвели од церкви і сильно набили. Потім кнути подпалили. Церква поднялася, тричі поклонилася людям, а тоді впала на шлях. Люди, що стояли коло церкви, под двіженієм тоже впали. Після сього цеглу поприймали з дороги, а через деякий час з неї построїли больницю.

З тих пор і аж до 1989 року церкви в селі не було. А в 1989 році зусиллями багатьох людей построїли Свято-Михайлівську церкву. Небо оздоблював маляр Іван з Бистрич. Коли храм построїли, то від людей з каплички і сусідніх сіл вернули церковне майно: Голгофу, ікони Тайної Вечері, Божої Матері, Петра і Павла, Царські Врата, Плащаницю та ін.

У церкві правиться уже 12-ий рік. Два роки правив Володимир Цимбалюк, два роки – Аркадь, чотири – Євгеній, чотири – батюшка Борис.

**Список церковного хору
Свято-Михайлівської церкви
в с. Моквин**

1. Натяжко Микола Миколайович 10.01. 1935 р.
2. Коростель В'ячеслав Васильович 19.08. 1926 р.
3. Натяжко Іван Андрійович 17.02. 1957 р.
4. Залужний Іван Михайлович 26.04.1944 р.
5. Потапчук Володимир Федорович 8.08.1934 р.
6. Черенюшок Володимир 1.06. 1937 р.
7. Окерешко Анатолій Іванович 8.03.1960 р.
8. Семенович Олексій Миколайович 8.01.1938 р.
9. Булка Олександр Васильович 20.09. 1951 р.
10. Лемех Галина Василівна 17.01. 1947 р.
11. Сичик Галина Димидівна 18.10. 1949 р.
12. Натяжко Марія Степанівна 12.06.1941 р.
13. Семенович Людмила Антонівна 20.05.1023 р.
14. Сиротюк Ганна Степанівна 1.06.1936 р.
15. Баранчук Ганна Давидівна 8.12.1930 р.
16. Сухан Євгенія Давидівна 17.12.1927 р.
17. Романович Галина Ісаківна 1941 р.
18. Чеглик Надія Ісаківна 1937 р.
19. Натяжко Віра Наумівна 21.06.1938 р.
20. Горбатюк Віра Вікторівна 9.04.1937 р.
21. Харчук Ганна Максимівна 10. 1937 р.
22. Челик Надія Миколаївна 27.09.1941 р.
23. Григор'єва Євгенія Петрівна 24.07 1954 р.
24. Мазепа Ганна Михайлівна 9.07.1930 р.
25. Баранчук Надія Марківна 23.10.1925 р.
26. Кравець Софія Сидорівна 7.01.1941 р.
27. Боровець Ніна Дмитрівна 23.10.1962 р.

28. Харчук Валентина Максимівна 10.01. 1958 р.
29. Карпінська Лідія Родіонівна 5.09. 1946 р.
30. Фіяло Надія Пальорутівна 13.12. 1926 р.
31. Тарасюк Віра Григорівна 5.05. 1917 р.

Рішення зборів 7 липня 2002 р.

1. Проведено вибори до Парафіяльної Ради – виконавчого органу церкви, за якими:

1. Голова Парафіяльної Ради – Цимбалюк Б.В. (1978 р.)
2. Заступник голови – Кондратюк К.Й. (1934 р.)
3. Скарбник – Кондратюк Г.М. (1947 р.)
4. Голова ревізійної комісії – Буцько Р.В. (1958 р.)
5. Заступник – Горбатюк Л.В. (1937 р.)
6. Член ревізійної комісії – Натяжко В.Н. (1938 р.)

2. Виступила парафіянка Бойчук Віра Олексіївна, яка внесла пропозицію обрати двадцятку в складі:

1. Кондратюк Костянтин Йосипович
2. Кондратюк Галина Миколаївна
3. Сичик Галина Димидівна
4. Максимик Михайло Іванович
5. Потапчук Володимир Федорович
6. Зайко Микола Максимович
7. Челик Іван Іванович
8. Натяжко Віра Наумівна
9. Бойчук Андрій Олександрович
10. Бойчук Віра Олександрівна
11. Лазутчик Ганна Павлівна
12. Чернюшок Надія М.
13. Харчук Ганна Миколаївна
14. Горбатюк Лідія Вікторівна
15. Натяжко Марія Степанівна
16. Бецько Раїса Володимирівна
17. Трофимчук Антоніна Іванівни
18. Сичик Галина Димидівна
19. Карповець Андрій Ю.
20. Кухарчук Григорій А.